

M.O.

mededelingen opbouwwerk

JUNI '83
2e jrg., nummer 11
verschijnt tenminste
achtmaal per jaar

in dit nummer

In deze laatste M.O. vóór de zomer o.m.:

- * Gebruik van uitkeringsgelden voor achterstallig onderhoud; een opvallend voorstel van bewoners om hun woonlasten te verminderen; het woonlastenonderzoek als aktiemiddel, en het LOS meer gericht op landelijke aktie pag. 3-7
- * Minister Brinkman op bezoek bij werkproject werkgelegenheid in Hoorn en kamerleden op bezoek aan opbouwwerkprojecten in Friesland - nuttig en noodzakelijk dat het opbouwwerk zich profileert en presenteert pag. 9-10
- * Maarten Snel over de beleidsarmoede op lokaal niveau: géén kreative, maar een "de betaler bepaalt"-opstelling pag. 11-12
- * Verdeling betaalde en onbetaalde arbeid op micro-niveau. Om over te praten bij de afwas of op de agenda bij de instelling pag. 13-14
- * In de rubriek bewonersorganisatie dit maal: *een gemiste kans tot demokratiseren van het gemeentelijk woningbedrijf; *goedkope volkstuinten voor werklozen en *praten over toekomst Olympisch stadion: buurtaktie, politiek spel of drie jaar praten in de marge? pag. 21-24
- * De verwickelingen op mediagebied, op pag. 31-33
- * Opinie: beter alternatief groen, dan niets doen pag. 34
- * "Het woonwagebeleid heeft niet de problemen, maar de mensen aangepakt", interview met H. Verhof, woonwagebewoner uit Luycksgestel pag. 35-38
- * Inhoudsopgave 1982 Mededelingen Opbouwwerk pag. 42-43

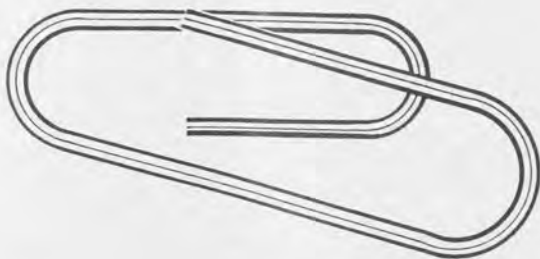
De volgende M.O. verschijnt eind augustus.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3734 0415

pag.	
3	Gebruik van uitkeringsgelden voor werkgelegenheid
3	Geen extra geld nodig voor achterstallig onderhoud
4	Reclame op het dak
4	Woonlastenonderzoek als aktiemiddel
6	Aktie tegen hoge aanslagen van de gemeente
7	10 jaar LOS
8	Onderzoek als aktiemiddel in de buurt
9	Minister Brinkman met ambtenaren op werkbezoek in Hoorn
10	Werkbezoek tweede kamerleden
10	Video-programma Vrouwen zoals wij
11	Armoe en creativiteit
12	"Daar pakken je ze op"
13	Wie doet er vanavond de afwas?
15	Samenwerkingsverband werkgelegenheid op WVC
15	Limburgse Arbeidsongeschikten boos op provinciaal bestuur
15	Reaktie op beleidsplan verkeersveiligheid
16	Opbouwwerk Eindhoven pakt "Werk en Welzijn" aan
17	Vergadering Raad van Aangeslotenen
17	Werkbijeenkomst bezuinigingen
18	Studiedag opbouwwerk en onderwijsstimulering
20	Demokratisering lokaal woonbeleid
20	Landelijke dag vrouwen, bouwen en wonen
21	Gemeentelijk Woningbedrijf Maastricht. Van echte demokratisering is nauwelijks sprake
23	Goedkope volkstuinen voor werklozen
24	Van buurtaktie tot politiek spel! Of tien jaar praten in de marge?
26	De groene klapper
26	Experimenten Volkshuisvesting
26	Hulpverlening aan werklozen
27	Kijk op Europese stadsvernieuwing
27	We pikken het niet langer
28	Er is nog zoveel te doen
28	Overzicht AHO huurdersorganisaties in Alkmaar
29	Profiel van de buurtopbouwwerk(st)er
30	Dorpshuizen in de problemen?
30	Seksueel geweld tegen vrouwen
30	Systeem contra mens in welzijns- en gezondheidszorg
31	Het mediabeleid
34	Beter alternatief groen, dan niets doen
35	Het woonwagengebeleid heeft niet de problemen maar de mensen aangepakt
39	Woonwagengebeleid (welzijns)werk goed bekeken
40	Kursus volkshuisvesting voor huurders
41	Opleiden voor opbouwwerk
42	Inhoudsopgave M.O. 1982

GEBRUIK VAN UITKERINGSGELDEN VOOR WERKGELEGENHEID

Op 15 april had in Utrecht een studiebijeenkomst plaats over de vraag of en hoe uitkeringsgelden zouden kunnen worden aangewend om werkgelegenheid te scheppen c.q. te bevorderen.

Initiatiefnemers voor deze bijeenkomst waren medewerkers van de Gelderse Stuurgroep Werkloosheid, MW2-project, Nimo, Prov. Opbouworgaan Noord-Brabant en Werkgroep 2000. Er werd verder aan deelgenomen door 'ondersteuners' van lokale werkgelegenheidsinitiatieven (onder wie ook opbouwwerkers), medewerkers van Memo, FNV, CNV-jongeren en Platform Opbouwwerk.

De discussie werd gevoerd aan de hand van enkele inleidingen m.b.t. terugploegen, inverdieneffekten e.d. Er werd een financieringsplaatje geschetst, de consequenties voor het sociale zekerheidsstelsel werden aangegeven en enkele projecten c.q. projectplannen werden gepresenteerd.

De discussie speelde zich op twee nivo's af. Enerzijds ging het om de keuze tussen werken-met-behoud-van-uitkering en het gebruiken van uitkeringen om (tijdelijke) arbeidsplaatsen te helpen financieren en de consequenties van het een en ander. Anderzijds werd ook de politieke keuze aan de orde gesteld die een bepaalde aanpak van lokale werkgelegenheidsinitiatieven impliceert. M.n. het beroep doen op subsidies vs. zelfvoorziening, het soort werk dat dan georganiseerd wordt, arbeidsvoorwaarden, -omstandigheden en -verhoudingen kwamen in deze discussie aan bod.

Eén dag (van 10 tot 15.30 uur) bleek te kort om op al deze zaken goed in te gaan. Bovendien werd gekonstateerd dat de discussie beter dan in abstracto, te voeren is aan de hand van concreet uit te werken voorbeelden. Afgesproken werd dat de initiatiefnemers daaraan gaan werken en dat daarna de discussie wordt verdergezet.

*Hugo Swinnen
NIMO, Den Bosch*

GEEN EXTRA GELD NODIG VOOR ACHTERSTALLIG ONDERHOUD

De gedachte om uitkeringsgelden van het ministerie van Sociale zaken over te hevelen naar het ministerie van Volkshuisvesting om zo de kosten van (werkloze) bouwvakkers te betalen bij groot onderhoud, is nader uitgewerkt door de Nationale Woningraad. Aan de hand van vijf woningcomplexen in Emmen is berekend dat het de rijksoverheid in een aantal gevallen geen cent extra hoeft te kosten.

In Emmen en omgeving zouden zo ruim 200 huizen kunnen worden opgeknapt. Een loonkostensubsidie van 70% komt per ingezette arbeidskracht neer op een bedrag van \$ 42.000,-. De rest van de kosten kan voor een groot deel terug verdiend worden door een huurverhoging en bovendien kan op deze manier werk gekreëerd worden voor werklozen, aldus de NWR. De betreffende huizen in Emmen vragen om een maximum investering van \$ 20.000,-. Voor een aantal andere woningen in de omgeving van Emmen, is de methode niet rendabel, omdat daar een investering van \$ 50.000,- per woning voor nodig is. De baten, die verkregen worden middels een huurverhoging, wegen dan niet op tegen het bedrag, dat naast de loonkostensubsidie geleend moet worden voor bijvoorbeeld de aanschaf van materialen.

Volgens de NWR kan de voor de gemeente Emmen gehanteerde rekenmethode voor ieder ander woningcomplex gehanteerd worden.

*Informatie bij de Nationale Woningraad,
Postbus 50051, 1305 AB Almere. Tel.
03240-91911.*

REKLAME OP HET DAK

Toekomstige bewoners van de Haagse Veer/Pompenbrug in Rotterdam vinden hun huren, maar vooral de bijkomende kosten, de spuigaten uitlopen. Maar "als het om verlagen van woonlasten gaat, kan wethouder Vermeulen nog wat van ons leren", aldus de bewoners in het Vrije Volk. De bewoners doen de gemeenteraad een aantal bezuinigende voorstellen waarbij het doorverhuren van het dak aan adverteerders het meest in het oog springt. "De opbrengsten van die reclame kunnen besteed worden ter verlichting van onze woonlasten", is het opvallende voorstel. Andere kostendrukkende "hints" betreffende de gemeentelijke heffingen. Volgens de bewoners moet het gratis parkeren in stand worden gehouden: "Want dat mogen we nu ook." De heffing van f. 34,50 per maand vinden zij absurd.

Verder is men het niet eens met de verplichte containerruimte, die aan hen doorberekend wordt. bovenop betaling van de jaarlijkse reinigingsrechten. "Wat ons betreft zetten we gewoon onze vuilniszakken op straat, zoals we nu ook doen. De containerruimte kan dan prima dienst doen als extra berging of als biljartkamer", is de mening der bewoners. Een ander meningsverschil betreft de administratiekosten van Patrimonium waarbij contractkosten en kosten van de woonvergunning voor rekening van de huurders komen. Volgens de huurders zijn deze posten "normale beheersactiviteiten", waar via de huur voor wordt betaald. Tenslotte is de "aanschaf" van een huismeester in opspraak. De bewoners kregen te horen dat ze maar eens een jaartje moesten kijken of een huismeester bevalt, maar volgens hen kan dat ook andersom: "Laten we maar eens kijken of we het zonder zo'n man kunnen roeien. Dan kunnen we altijd nog besluiten om in zee te gaan met een huismeester."

Het Vrije Volk, 18 april 1983

WOONLASTENONDERZOEK ALS AKTIEMIDDEL

Dat de gestegen woonlasten niet of nauwelijks meer zijn op te brengen voor een groeiende groep mensen, mag inmiddels wel als bekend worden verondersteld bij diegenen die er wat aan kunnen doen. Het schrijnende bewijs ervan wordt althans veelvuldig geleverd. In manifestaties en akties wordt het woonlastenbeleid alom gehekelde. Er worden alternatieven aangedragen om de woonlasten te beperken en vooral ook om ze rechtvaardiger te verdelen, maar die worden nog geenszins gehonoreerd. De ministeries spelen elkaar de zwarte piet toe, waar het gaat om een 'huur'-probleem, een 'stookkosten'-probleem of een 'inkomens'-probleem. De regering geeft voorlopig nog niet thuis (zie ook M.O.10). De strijd is nog niet gestreden.

In Vlaardingen bijvoorbeeld is onlangs - in navolging van bewonersgroepen in onder meer Amsterdam, Delft en Rotterdam - overgegaan tot een vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid: inhouding op de gasrekening. De groep Breed Overleg Woonlasten aldaar vond dat de woonlastenproblematiek weliswaar bespreekbaar was geworden in de gemeente, maar daarmee zijn de woonlasten nog niet betáálbaar.

Hieronder gaan we in op het woonlastenonderzoek, dat als voorbereiding of ondersteuning kan dienen bij allerlei acties die bewoners kunnen voeren om de woonlasten betaalbaar te houden.

Er zijn de laatste jaren al een aantal onderzoeken gedaan om eisen voor betaalbare woningen kracht bij te zetten. In het Rotterdamse Crooswijk bijvoorbeeld zijn op basis van twee onderzoeken door de bewoners huureisen geformuleerd en huurinhoudingsacties georganiseerd. In de Kinkerbuurt in Amsterdam is als gevolg van onderzoek daar, onder druk van bewoners, de regeling voor de huurgewenning veranderd en zijn vergelijkingshuren ingevoerd. Aan de Vlaardingse aktie ligt een initiatief ten grondslag dat de betreffende FNV-afdeling nam na een groot woonlastenonderzoek door FNV en Konsumenten Kontakt.

In veel gevallen kan het nog steeds nuttig en noodzakelijk zijn om dergelijk onderzoek te doen. Als handreiking voor bewonersgroepen heeft de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers onlangs een brochure uitgebracht 'Over onderzoek naar woonlasten'. Daarin wordt aan de hand van praktijkvoorbeelden ingegaan op verschillende soorten onderzoek en hun ondersteunende rol in acties van bewoners.

Het huur/inkomensonderzoek, een vergelijking tussen huur en inkomen. Zo'n onderzoek is bijvoorbeeld een aantal jaren geleden in de Nijmeegse wijk Dukenburg uitgevoerd op aandringen van de bewoners. Dit soort onderzoek is niet meer zo relevant, omdat de totale woonlasten steeds belangrijker worden in plaats van alleen de huren.

De woonlasteninventarisatie. Hierbij gaat het om de woonlasten die bovenop de huur komen, zoals verbruiks- en vast recht-kosten van energie, heffingen en belastingen van provinciale en gemeentelijke overheden, servicekosten, kosten van antenne-inrichtingen, kosten van parkeren (in sommige stadsvernieuwingswijken). Een tabel, waarin al deze lasten zijn opgenomen over een reeks van jaren, maakt al heel goed duidelijk wat het betekent als we praten over stijgende woonlasten. Deze woonlasten leggen een zeer sterke druk op de lage inkomensgroepen, omdat ze niet inkomensafhankelijk zijn.

Het bestedingsonderzoek. De hierboven genoemde onderzoeken maken hiervan deel uit, maar het is uitgebreider en bewerklijker omdat er interviews gemaakt moeten worden. Het doel is nl. om na te gaan op welke uitgavenposten bewoners moeten gaan bezuinigen om de steeds duurdere huisvesting en bijkomende kosten te kunnen betalen (b.v. bij renovatie of verhuizing naar nieuwbouw). Het resultaat van dit soort onderzoek kan een basis zijn voor het voeren van acties, maar kan bijvoorbeeld ook tot gevolg hebben dat bewoners afzien van verhuizing naar nieuwbouw.

Koopkracht-onderzoek. Dit is onderzoek naar de ontwikkeling van woonlasten en koopkracht. Vorig jaar werd een dergelijk onderzoek door de Werkgroep Woonlasten van het Wijkorgaan Crooswijk in Rotterdam uitgevoerd. Dit onderzoek behelste zowel de ontwikkeling van de woonlasten, onderscheiden naar netto huur en bijkomende kosten, als de inkomensontwikkeling voor verschillende inkomensgroepen. Door deze te vergelijken kon per inkomensgroep de stijging van de woonlastenquote in de onderzochte periode berekend worden. Door ook de koopkracht-ontwikkeling erbij te betrekken (uitgaande van een voor Crooswijk gekorrigeerd prijsindexcijfer van het CBS) kon worden aangetoond dat de koopkracht van een Crooswijkse nieuwbouwbewoner in drie jaar tijd daalde met 7,8 tot 10,2%.

Uiteraard zijn er ook andere onderzoeken mogelijk, bijvoorbeeld naar de gevolgen van de verplichte huurharmonisatie-ineens bij leegkomende woningen, naar stookkosten of naar de effecten van het regeerakkoord voor de buurt. Er zal steeds weer opnieuw gereageerd moeten worden op nieuwe problemen of op veranderingen in het rijksbeleid.

Benadrukt wordt dat woonlastenonderzoek altijd maar een onderdeel is van een woonlastenactie. Resultaten zijn altijd meer toe te schrijven aan organisatie en aktiebereidheid van bewoners dan aan onderzoeksresultaten. De zin van een onderzoek en de keuze van het soort onderzoek hangen af van het doel dat men zich stelt in een woonlastenactie, de beschikbare hoeveelheid tijd en mensen, de organisatie van de bewoners, enz.

De al georganiseerde buurtbewoners, voor wie de brochure bedoeld is, worden er voor gewaarschuwd dat een onderzoek veel tijd, geld en moeite kost, wat ten koste kan gaan van andere activiteiten. Daarom kan het verstandig zijn om onderzoekskapaciteit en -deskundigheid van buitenaf aan te trekken. Een lijst met bewonersorganisaties en onderzoekers die al ervaring hebben opgedaan met woonlastenonderzoek is in de brochure opgenomen.

*'Over onderzoek naar woonlasten'.
Te bestellen door overmaking van
f 9,50 inkl. porto (NOW-leden f 6,50)
op postgiro 143754 t.n.v. de NOW te
Utrecht, onder vermelding van het
bestelnummer: OWO9.*

AKTIE TEGEN HOGE AANSLAGEN VAN DE GEMEENTE

Behalve door bezuinigingen in allerlei sectoren, wat leidt tot inkrimping of afbouw van voorzieningen, dan wel door retributieheffing, trachten gemeenten hun begroting kloppend te maken doch soms forse verhogingen op riool- en reinigingsrecht, onroerend goed belasting e.d. Naast de snel gestegen energiekosten, betekent dat al weer een verhoging van de woonlasten. Ook allerlei tarieven voor gemeentelijke diensten als het verlenen van een paspoort, een uittreksel uit het geboorteregister e.d. gaan vaak met meer omhoog dan de in principe toegestane 4%-stijging voor overheids-tarieven.

De Consumentenbond noemt de prijsbeheersing van de gemeentetarieven een wassen neus. In het meinumner van de Consumentengids wordt de vinger opgeheven tegen gemeenten die het al te bont hebben gemaakt, maar wordt ook het dubbelhartige beleid van de rijksoverheid aan de kaak gesteld. Aan de ene kant stelt het ministerie van Binnenlandse zaken een maximum vast voor de stijging van gemeentetarieven, maar aan de andere kant krijgen de gemeenten minder geld uit de staatskas.

In de gids staan de resultaten van een onderzoek dat gedaan is naar tariefstijgingen van de laatste drie jaar bij de gemeenten boven 20.000 inwoners. Daar komt uit naar voren dat veel tarieven fors zijn verhoogd, zowel door de relatief "goedkope" als de al "duurdere" gemeenten. Het is kennelijk zo dat niet de hoogte van de tarieven, maar het gat in de begroting daartoe bepalend is.

De Bond vindt dat er alle aanleiding voor is om lagere overheden kritischer te volgen. In de eerste plaats zijn de aanslagen een zó grote druk op het huishoudbudget gaan uitoefenen, dat voor velen de grens echt bereikt is. Daarnaast doen zich met de aanslagen veel problemen voor (verkeerde aanslagen, onterechte aanslagen).

Om consumenten/bewoners te helpen bij individuele of gezamenlijke acties, heeft de Bond een "aktiepakket" samengesteld. Naast een uitleg over belastingen en heffingen van gemeenten en waterschappen, wordt steeds aangegeven hoe men kan handelen wanneer men het niet eens is met de aanslag.

Er zijn legio aktiemiddelen tegen aanslagen, ook al is de hoogte van belastingen en heffingen al bepaald en goedgekeurd door de gemeenteraad of het bestuur van het waterschap. Maar het heeft zeker zin om aktie te ondernemen tegen lastenverzwaringen vóórdat die zijn bedisseld. Zowel voor het een of het ander staan in het actiepakket de te ondernemen stappen aangegeven. In het pakket zijn voorbeelden opgenomen van modelbrieven, beroep- en bezwaarschriften en petities.

Het actiepakket "Aanslagen van uw gemeente" kost f 10,- (voor leden van de Bond f 7,50) en kan worden besteld door dit bedrag over te maken op giro-nummer 27874 van de Consumentenbond te Den Haag

10 JAAR LOS

Het is al weer tien jaar geleden dat het Landelijk Ombudsteam Stadsvernieuwing werd opgericht door een groep mensen die de noodzaak zagen van praktische informatie en ondersteuning van bewonersgroepen in verkrotten- en stadswijken.

Stadsvernieuwing was toen nog nauwelijks bekend, maar is intussen uitgegroeid tot iets wat in elke plaats wel in verschillende vormen voorkomt. Ook het LOS is gegroeid: in 1973 reisde één medewerker het hele land af om bewonersgroepen adviezen te geven, daarbij ondersteund door talloze vrijwilligers. Nu is er een team van vijf konsulenten, één beleidsmedewerker en drie administratieve krachten (de meesten werken parttime). Het belangrijkste is nog steeds het projectenwerk: het ondersteunen van bewonersgroepen die te maken hebben met verkrotting, onderhoudsproblemen, verbeteringsplannen, nieuwbouw, enz. Betaalbaarheid en zeggenschap voor bewoners staan daarbij voorop.

Het LOS constateert in de jubileum-uitgave van het LOS-blad dat de betaalbaarheid steeds minder per projekt bevochten kan worden. Sinds 1975 is er het algemeen toepasbare huursubsidiesysteem. Daarnaast speelt het huurbeleid voor de woningvoorraad (harmonisatie) een steeds grotere, overheersende en negatieve rol.

Wat de zeggenschap van bewoners betreft is er heel wat veranderd. Na de eerste georganiseerde "hoorzittingen" waar bewoners nog iets mochten zeggen, als de gemeente of korporatie al had besloten, zijn er in de loop der jaren allerlei projectgroepen, stuurgroepen en overleggroepen tot stand gekomen. Maar nog steeds blijkt dat bewoners daarin alleen een behoorlijke inbreng kunnen hebben als ze daarnaast door middel van eigen organisatie een vuist kunnen maken. De positie van bewoners komt steeds meer onder druk te staan met de toenemende bezuinigingen. Bestuurderen kunnen steeds vaker zeggen dat het rijk geen geld biedt voor bewonerswensen.

Meer en meer lopen bewonersorganisaties stuk op het algemene huurbeleid van de regering en op het weer terugdringen van bewonersinvloed.

Het LOS zet zich de laatste tijd dan ook direkter in voor landelijke acties van bewonersorganisaties die het algemene beleid trachten te beïnvloeden. Zo is ondersteuning geboden aan het Landelijk Beraad Aardgasprijzen

Omlaag en werd eind vorig jaar met vier bewonersorganisaties uit de grote steden de woonlastenmanifestatie in Den Haag georganiseerd, waar het landelijk woonlastenoverleg uit is voortgekomen. De komende tijd zal hieraan verder worden gewerkt.

In het jubileum-nummer van het LOS-blad (1983.3) staan 10 interviews met bewoners, die tezamen een aardig beeld geven van 10 jaar stadsvernieuwing. Te bestellen bij het LOS, Oudegracht 86, 1811 CM Alkmaar. Tel. 072-117137.

ONDERZOEK ALS AKTIEMIDDEL IN DE BUURT

In maart 1983 is het boekje "Onderzoek als aktiemiddel in de buurt" verschenen. Aan deze publikatie heeft een studie van vier opbouwwerkers ten grondslag gelegen. In deze studie stond de vraagstelling "hoe kom je via belevingsonderzoek tot een organisatie van bewoners, die is gericht op probleemoplossing" centraal. Bestaande, veelal theoretische onderzoeksvormen, gaven hierop geen antwoord.

In hun praktijk ervoeren de werkers de behoefte aan een op de vraagstelling aansluitend onderzoeksmodel. Door al uitgevoerde en theoretische onderzoeken te analyseren en een zorgvuldige inventarisatie te maken van ervaringen van bewoners met onderzoek is een onderzoeksmodel voor de praktijk ontwikkeld.

Het praktijkgerichte en in fasen opgezette onderzoeksmodel wordt in "Onderzoek als aktiemiddel in de buurt" overzichtelijk uitgewerkt, waarbij ook aandacht wordt besteed aan uitgangspunten en doelen. Het model is in een tweetal buurten getoetst. Van beide toetsingen zijn beschrijvingen als bijlage opgenomen.

Om te komen tot publikatie en het model in een breder verband in te bedenken is samenwerking gezocht met STIP. Dit provinciaal steunpunt voor welzijnswerk verzorgt in het boekje de bijdrage "Onderzoek en sociaal-kultureel werk". Hierin wordt naast de rol van onderzoek een aantal onderzoeksvormen uitgewerkt.

Met "Onderzoek als aktiemiddel in de buurt" willen de samenstellers een bijdrage leveren in de methodiekontwikkeling in het sociaal-kultureel- en opbouwwerk, echter zonder te pretenderen het enige antwoord op bovengenoemde vraagstelling te hebben gevonden.

Dit onderzoeksmodel kan een instrument zijn tot het analyseren van het werkgebied. Het biedt daarmee de mogelijkheid tot het ontwikkelen van een wijkwelzijnsplan en het stellen van prioriteiten. Ook opent het de mogelijkheid om categoriaal gericht onderzoek te doen, afhankelijk van de vraagstelling. Daartoe dienen de uitgangspunten aangepast te worden.

"Onderzoek als aktiemiddel in de buurt" is een praktijkpublikatie bestemd voor bestuursleden en beroepskrachten in en opleidingsinstituten voor sociaal kultureel werk en opbouwwerk. Het is verschenen onder ISBN nr. 90 70794 01 2 als een gemeenschappelijke uitgave van Grafodruk/STIP/Studiegroep V.O. Groningen.

De prijs van het boekje is \$ 9,75 per stuk, exclusief verzendkosten.

*Bestellen:
de STIP, Hoofdstraat 8, 9531 AE
Borger, tel. 05998 - 5000*

MINISTER BRINKMAN MET AMBTENAREN TOP OP WERKBEZOEK IN HOORN

Bezoek aan werkprojecten werkgelegenheid

Op donderdag 2 juni bracht minister Brinkman in bijzijn van de heren Van Boven (D.G.soc.cult.werk), Dollé (hoofd jeugdzaken), Vreeswijk (hoofd opbouwwerk) en Veldkamp (WVC Nrd.Brabant) een werkbezoek aan Hoorn. De groep was te gast bij de stichting Gemeenschapsraad Hoorn met het doel zich te informeren over het verloop van het projekt werkgelegenheid dat voor de duur van vier jaar wordt gesubsidieerd. In het ontvangstkomitee de werkers, wethouder van welzijnszaken en welzijnsambtenaren.

De wethouder schetste enige problemen in het Hoornse welzijnswerk, te weten:

- de groeikernsituatie brengt sociale problematiek met zich mee vanwege een sterke piek in de categorie jongeren zonder uitzicht op werk.
- de afname van rijksgelden t.o.v. stadsuitbreiding en noodzakelijke voorzieningen.

Hoorn poogt een antwoord te vinden op de toenemende werkloosheid met name onder de jeugd. Dit antwoord wordt gezocht in:

- het scheppen van banen
- aanbieden van zinvolle vrijetijdsbesteding
- opvang van effecten via herstructurering van het welzijnswerk, immers er moet met dezelfde middelen meer werk worden gedaan.

De gemeente werkt samen met het particulier initiatief aan projecten voor jongeren en ouderen. Om een en ander op elkaar af te stemmen is er een stedelijke koördinatiegroep werkgelegenheid.

Minister Brinkman bleek vooral geïnteresseerd in de relatie tussen de Projecten en het bedrijfsleven. Welke contacten zijn er? Meegedeeld is dat de gemeente een werkervaringsprojekt heeft opgezet naar analogie van Lelystad. Voorts is het bedrijfsleven betrokken bij de voorbereiding van diverse werkprojecten, worden zij van tijd tot tijd op de hoogte gebracht via een vertegenwoordiging van werkgeversorganisaties in een gemeentelijk overleg. Het bedrijfsleven wordt verder betrokken bij de opzet van een bedrijfsverzamelgebouw voor beginnende ondernemers. Door het bedrijf bij de projecten te betrekken neemt de angst voor konkurentievervalsing af.

Voorts was de minister geïnteresseerd in de motivatie van jongeren en het bereik van de verschillende projecten en of de jeugdwerkloosheid als probleem het grootst is bij de autochtonen of de allochtonen. Zoals op veel plaatsen vormen de buitenlandse jongeren ook in Hoorn relatief de grootste probleemgroep.

Op de vraag wat de specifieke rol van het opbouwwerk is werd gezegd dat het gaat om het realiseren van projecten met en voor jongeren, dat er wordt gezorgd voor randvoorwaarden om projecten van de grond te brengen; er wordt begeleiding gegeven in de ontwikkeling van bedrijfsvoering. Voorts stelt het opbouwwerk zich op om nieuwe methodieken te ontwikkelen op dit nieuwe harde werkterrein, enigszins vergelijkbaar met opbouwwerk in de stadsvernieuwing.

Brinkman wilde ook weten welke werksoort op het gebied van sociaal cultureel werk het meeste nodig zal zijn, waar ligt de harde kern in het welzijnswerk.

Aangegeven is dat de werksoorten elkaar aanvullen. Dat in Hoorn met een minimum aan menskracht wordt gewerkt t.o.v. toename van de problematiek.

Bij het bezoek aan de projecten werd duidelijk dat de projecten te kampen hebben met onzekere financieringsstromen zoals de WVM-maatregel e.d. Er werd gepleit voor het creëren van één pot voor werkgelegenheidsprojecten in samenwerking met het ministerie van sociale zaken. Door de deelnemers aan de projecten werd kritiek geleverd op het werkervaringsproject van de gemeente Hoorn, omdat men dat eerder een vorm vindt van het verstrekken van goedkope arbeidskrachten aan het bedrijfsleven, dan reële mogelijkheden bieden aan werkloze jongeren.

Door Brinkman werd aangekaart of de kosten van de welzijnsplanning niet beter kunnen worden overgeheveld naar het uitvoerende werk. Deze kosten bestaan voor een groot deel uit personeelskosten ambtenaren welzijnswerk.

WERKBEZOEK TWEDE KAMERLEDEN

30 mei jl. bracht een vijftal 2e kamerleden een bezoek aan het Noordelijk opbouwwerk. De Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland had leden van de grote fracties uitgenodigd zich een dag te oriënteren. Aanwezig waren mevr. M.M.H. Kamp (VVD), mevr. M.A.H. Andela-Baur (CDA), mevr. J.G. Kraaijeveld-Wouters, de heren J.M. Worrell en W.A. de Pree. Mevr. A.M. Lucassen-Stauttner was op het laatste moment verhinderd.

Tussen bestuur, projectraad, stafleden, betrokken eerstelijns-werkers en tweede kamerleden werd levendig gediscussieerd, onder meer over de functies van de werkplaatsen in het welzijnsbestel en de positie van het opbouwwerk in deze era van bezuiniging en decentralisatie.

Ook tussen betrokkenen van de bezochte werkprojecten en kamerleden ontstond zich telkens een geanimeerde discussie (project Werk en Welzijn Leeuwarden, dorpsvernieuwing Opende en lang-lopende leefbaarheidsactie in Havette). Het was een dag waarop opnieuw bleek hoe nuttig en noodzakelijk het is dat het opbouwwerk zich profileert en presenteert. De parlementariërs gaven tot slot te kennen dat zij geïnteresseerd blijven in duidelijke berichten over/vanuit het uitvoerende werk en de ondersteuningsstructuur.

Harry Broekman

VIDEO-PROGRAMMA: VROUWEN ZOALS WIJ

"Vrouwen zoals wij" is een video-band VAN vrouwen in de bijstand en niet OVER hen. Tevens wordt in deze video-band duidelijk hoe ver mensen die beslissingen nemen OVER vrouwen VAN vrouwen af staan". Ook in deze productie, mogelijk gemaakt door de Commissie Oriënteringsdagen zijn de betrokkenen zelf aan het woord en vertellen hoe het is "geen cadeautjes" meer te kunnen geven, "er op aan gekeken te worden", te proberen "je kinderen er niet de dupe van te laten worden". En ook hoe het is om "steun te vinden bij andere vrouwen", en "samen aktie te voeren voor een beleid dat recht doet aan de positie van vrouwen".

Naast deze kleuren-video-band (30 minuten) is op dezelfde tape nog in zwart-wit een impressie gegeven van de landelijke manifestatie "Vrouwen in de bijstand", die op 30 oktober 1982 in Utrecht werd gehouden.

De banden zijn beschikbaar voor de systemen Uhmatic/VHS/Betamax/Ph-2000 en te huur voor Fl. 30.--. Comités Vrouwen in de Bijstand kunnen de band gratis krijgen.

Informatie bij:

Commissie Oriënteringsdagen, Tel. 030 328557

ARMOE EN KREATIVITEIT

Het schijnt dat er bezuinigd moet worden. Die schijn is zo sterk, dat er aan de noodzaak tot bezuinigingen nauwelijks meer getornd wordt: "Er moet bezuinigd worden". Dat is de grondtoon van het beleid op landelijk niveau; en de lokale overheden worden er mee geconfronteerd. Nu is "bezuinigen" op landelijk niveau een abstract begrip. Het kan op dat niveau dan ook even zo makkelijk privatiseren, dereguleren, decentraliseren of heroverwegen genoemd worden. De realiteit ervan, de gevolgen ervan, worden op dat niveau niet zichtbaar. De pijn van de armoede wordt niet op landelijk niveau geleden.

De gevolgen van "er moet bezuinigd worden" worden zichtbaar op het lokale niveau. Sociale diensten, welzijnswerkinstellingen, (semi-)overheidsdiensten en particulieren ondervinden dat dagelijks. Eén van de gevolgen van decentralisatie van beleid (b.v. het welzijnsbeleid) is, dat de verdeling van de armoede in handen van de gemeentelijke overheid ligt; een ondankbare taak. Op dat niveau kan immers nauwelijks meer aan de noodzaak van de opgelegde bezuinigingen getornd worden, of men dat zou willen of niet.

Armoede maakt creatief, zeggen ze. Maar de grenzen aan de creativiteit op lokaal niveau zijn nauw omschreven; de ruimte is marginaal.

Evenals het bloed, kruipt ook de creativiteit waar die niet gaan kan. Zo kwamen mij notulen van een gesprek tussen een plaatselijke opbouwwerkinstelling en de gemeente ter hand, waarin een "kreatieve oplossing" wordt voorgesteld door de ambtenaar welzijnszaken. Uit de notulen van dat gesprek van eind 1981 neem ik letterlijk over:

"De heer (gemeente) heet iedereen welkom. Hij gaat vervolgens in op de financiële positie van de gemeente. De gemeente heeft op dit moment een tekort van 1,2 miljoen. Het college zoekt middelen om dit tekort weg te werken. Op langere termijn moet men 3 miljoen bezuinigen. Er zal worden gezocht naar bezuinigingsmogelijkheden tot een bedrag van 5 miljoen. Het sociaal-cultureel werk zal aan de bezuinigingen moeten bijdragen. Tot nu toe is het oorspronkelijk voor 1982 geraamde budget onaantast gebleven. Intussen heeft C.R.M. besloten voor volgend jaar de rijksbijdrage te verlagen met ± \$ 60.000.--.

De heer (opbouwwerkinstelling) vraagt om nadere informatie over de wijze van toerekening van het kortingsbedrag.

De heer (gemeente) antwoordt, dat het bedrag van ± \$ 60.000.-- uitsluitend betrekking heeft op de rijksbijdrage voor het programma 1982. De heer (opbouwwerkinstelling) vraagt of het effect van het verzoek van de gemeente is, dat uitsluitend de instellingen opdraaien voor het bedrag van de korting op de rijksbijdrage.

De heer (gemeente) bevestigt dat dit zo is.

(.....) Gezien de ernst van de financiële problemen moet niet worden uitgesloten, dat er op termijn zal worden overgegaan tot een vermindering van het aantal arbeidsplaatsen van de opbouwwerkinstelling. In aansluiting hierop vraagt de heer (gemeente) nog aandacht voor het volgende. Er wordt over gedacht, om een beroep te doen op geldmiddelen voor democratische planning. Uit contacten is gebleken, dat de gemeente in aanmerking kan komen voor twee arbeidsplaatsen. Eén daarvan zou aan de opbouwwerkinstelling kunnen worden gegeven onder voorwaarde dat de stichting zich gaat bezighouden met taken op het gebied van de democratische planning. Door deze aanwending van een extra financieringsstroom zou wellicht bereikt kunnen worden, dat een arbeidsplaats bij de opbouwwerkinstelling, die anders door bezuinigingen zou moeten verdwijnen toch nog behouden kan blijven.

De heer (opbouwwerkinstelling) is van mening, dat de gemeenteraad

over dit soort zaken moet beslissen. De heer (gemeente) antwoordt, dat zijn opmerkingen beschouwd moeten worden als voorinformatie. De gemeente komt nog op deze aangelegenheid terug. Het lijkt nuttig, dat het bestuur op de hoogte is van mogelijkheden, die aan de orde kunnen komen". (einde citaat).

Het gaat mij er niet om de betreffende gemeente aan de schandpaal te nagelen (vandaar de anonieme beschrijving). Evenmin ben ik uit op een discussie over het nut van democratische planning; de tijd heeft deze discussie achterhaald (notulen uit eind 1981).

Waar het hier om gaat is de verregaande bemoeienis van de lokale overheid met het beleid van een instelling van partikulier initiatief, zonder daarbij over de inhoud van het werk te spreken, maar wel met de hand duidelijk zichtbaar en voelbaar aan de subsidiekraan.

De armoede op lokaal niveau leidt hier tot een "oplossing", die niets meer met creatief beleid te maken heeft, maar die getuigt van een kille "de betaler bepaalt"-opstelling.

Zou dit een eenmalig incident zijn?

Maarten Snel.

"DAAR PAKKEN ZE JE OP"

Hoe is het mogelijk. Komt me daar de Amsterdamse politie-psycholoog Dr. F. Denkers met een boekje met de naar politionele actie riekende titel "Daar pakken ze je op" en poneert als centrale boodschap:

"De politie dient permanent te streven naar opheffing van zichzelf. De opgave is: te komen tot zo weinig mogelijk politie".

Niet zo origineel natuurlijk, want andere Denkers op andere terreinen zijn hem voorgedaan, maar - en daar gaat het om - met redelijk desastreuze gevolgen.

Je denkt dan, Denkers jongen, "Daar pakken ze je op".

Maar je wéét gewoon dat het niet waar is. Immers "sektor-filosofieën" zijn qua toepassing kansrijk in kansarme beleidssectoren, maar het omgekeerde? Wat dat betreft, is de "markt van welzijn en geluk" bevoordeeld, dáár worden droom-beelden harde werkelijkheid, terwijl de nog steeds door uitbreiding getergde politie-korpsen het moeten stellen met louter bespiegelend rond een schier onbereikbaar ideaal.

Waarom wordt de ellende niet beter verdeeld? Desnoods moet er maar wat zacht-kwartair tuig uit de hangmat van de sociale zekerheid vandaan en een baan krijgen.

Ook lijkt de tijd rijp om enkele meer algemene konklusies te trekken:

- * in tegenstelling tot wat velen denken bestaat er wel degelijk in Nederland een "gedeelde inspiratie" welke over sectoren en belangen heengrijpt, te weten het ideaal van de zelf-opheffing of eigen-ontmanteling;
- * waar blijft de inter-sektorale filosoof? We moeten áf van de sektor-filosofen, want die scheppen rechts-ongelijkheid.

N.b.: Denkers propageert ook het "eigen-rechter" zijn: het einde, ook van de jeugdwerkloosheid trouwens ("Mam, wat zal ik later worden?", "Gewoon dóórgaan met doktertje spelen, Pietje, gewoon doorgaan").

Wil van de Leur

WIE DOET ER VANAVOND DE AFWAS?

In Nederland wordt op dit moment anderhalf zoveel tijd besteed aan huishoudelijke produktie dan aan betaalde arbeid buitenshuis. Het gaat dus om boodschappen doen, huisgenoten verzorgen en poetsen/koken. Dit werk heeft nog altijd een geringe sociale status en wordt grotendeels individueel verricht, voor het eigen huishouden. Doch de bijdrage aan het economisch systeem is duidelijk: de arbeiders kunnen doordat het thuis allemaal op rolletjes loopt, de volgende dag maximale inspanning voor hun baas getroosten. Bovendien wordt zo een nieuwe generatie gesocialiseerd. De keus om dit werk te doen is niet vrij: ben je als vrouw geboren dan is de kans aanzienlijk groter op een aanzienlijk grotere portie. Dit patroon valt steeds waar te nemen bij 12 tot 17-jarigen: jongens doen gemiddeld 6 en meisjes gemiddeld 10½ uur huishoudelijke arbeid per week, gegevens 1980.

Tot nu toe valt in emancipatie-pleidooien sterk de nadruk op economische zelfstandigheid van de vrouw middels participatie op de betaalde arbeidsmarkt (met een vijfjarige werkdag).

Op een studiedag in oktober 1982 schetst de huishoudkundige, Mevr. Spijkers-Zwart, een ander perspectief naar voren:

"Ervan uitgaande dat in de komende decennia gerekend moet worden met een grote werkloosheid en met geen of slechts een geringe economische groei, moet, het voorgaande in aanmerking genomen, gevreesd worden dat de grenzen van de solidariteit tussen hen die een baan hebben en het groeiend aantal mensen dat werkloos is, snel in zicht komen. In het meest gunstige geval zal er bij de huidige baangerichtheid van mannen en een groeiend aantal vrouwen wellicht een geringe herverdeling van de betaalde arbeid ingevoerd kunnen worden. Dat zal echter niet betekenen dat daarmee automatisch ook een herverdeling van arbeid in de huishoudelijke sektor op gang komt. Eerder zal er sprake zijn van een situatie waarin aan de ene kant strijd wordt geleverd om banen, terwijl aan de andere kant verzorgingstaken niet worden vervuld. Zorg en verzorging, als die niet worden verleend in het kader van een betaalde baan, hebben weinig aanzien en worden in toenemende mate als niet aantrekkelijk ervaren. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat in zo'n samenleving deze taken toe zullen blijven vallen aan vrouwen en misschien wel meer in het algemeen aan die mensen die vaak worden aangeduid als de zwakkeren in de samenleving".

Het is daarom ook dat een andere spreekster, Aldershoff, scherp een omvattender strategie formuleert:

"De discussie over de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid op micro-niveau dient niet zozeer te gaan over een verdeling van beschikbare betaalde respectievelijk onbetaalde arbeid over de thans betaald, respectievelijk onbetaald werkzame personen, maar veeleer over een her-verdeling, dus een andere verdeling, van betaalde en onbetaalde arbeid over en tussen mannen en vrouwen".

Hoe reëel is een en ander? Spijker-Zwart ziet duidelijk kansen voor nieuwe verzorgingsverbanden, aansluitend op gaande maatschappelijke ontwikkelingen. Stiphout is niet optimistisch. Hem lijkt o.m. een ontwikkeling waarschijnlijk: "waarbij niet enkel functionele differentiatie tussen beroepsleven en gezinsleven toeneemt, maar ook segmentatie. Met andere woorden mensen die zich toeleggen op een loopbaan zullen in steeds mindere mate een gezin vormen, c.q. kleinere gezinsvormen, alsook samenlevingsverbanden aangaan, die zich in functies beperken, waardoor zij beter zijn aangepast aan de eisen van het beroepsleven. Deze functiebeperking kan bestaan uit het beperken van de onderhoudsfunctie (elke partner voor zichzelf), geen kinderen, elke partner een eigen woning".

Deze VVD-vecht-samenleving moet voor het opbouwwerk een schrikbeeld zijn. Hier ligt een uitdaging de zaak ten positieve te beïnvloeden. De stedenbouwkundige, Priemus, wees in 1979 reeds op coalities rond dit punt van buurt- en emancipatiebelangen. Hij stelt dat tal van taken die nu nog door markt en collectieve sector vervuld worden, terug kunnen vloeien naar de informele sector (= huishoudelijke sfeer + vrijwilligerswerk). Een dergelijke door de overheid gereguleerde en begeleide overplaatsing biedt tegelijkertijd 5 prachtige kansen:

- 1) instandhouden van een hoog verzorgingsniveau
- 2) rechtvaardiger verdeling mannen en vrouwen
- 3) reduceren afstand actieven - niet actieven
- 4) arbeidstijdverkorting
- 5) inkomensherverdeling.

Welke zijn dan de kaders en condities waarbinnen toenemende taken/functies van een groeiende informele sector ondergebracht worden? Niet alleen of voornamelijk het gezin en zeker niet gratis, dat zou de weg terug zijn. Priemus wijst op wijkorganen, wijkgebonden corporaties, verenigingen. Denkbaar zijn ook etnische of categorale verbanden, of de 'congregaties' zoals Bram de Swaan die naar voren schoof. Twee voorbeelden uit eigen mouw, die ook laten zien dat er een verband te leggen is met het idee van corporaties: subsidie op tuinbouwgrond voor uitkeringstrekkers, zelfbeherende wasserettes in multiraciale wijken.

Op een van de laatste bladzijden van deze ideeënrijke congresbundel staat de volgende stelling: "Handhaving van het verschil tussen betaalde en onbetaalde arbeid is handhaving van het verschil tussen voor vol worden aangezien en niet voor vol worden aangezien". Deze gedachte is niet alleen een geschikt gespreksonderwerp voor bij de afwas thuis, zet hem ook eens op de agenda als in je instelling over het projectenbeleid in het komende werkseizoen gesproken wordt.

Harry Broekman

Samen delen, samen zorgen: de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid: verslag van een studiedag gehouden op 21 oktober 1982/red. en samenst. C.E.E. Cankrien, D. E. Aldershoff ... (et al.): Ver. voor Huishoudkunde in Nederland; 's-Gravenhage: Nederlandse Gezinsraad. Met lit.opg. - Met samenvatting in het Engels.

ISBN 90-70815-01X

Priemus, H. Over de huishoudelijke sector. Economisch Statistische Berichten, 64 (1979), pag. 32-38.

Voor een uitgebreide en kwantitatieve prognose qua samenstelling, positie op arbeidsmarkt, spreiding binnen Nederland: Maas, R.J.M. Huishoudens van nu tot 2000: Stichting Nederlands Economisch Instituut, Burg. Oudlaan 50, Rotterdam.

SAMENWERKINGSVERBAND WERKGELEGENHEID OP WVC

Een aantal plaatselijke opbouwwerk-instellingen, in de slag met werkgelegenheids-projecten, heeft op het Ministerie van WVC een bespreking gevoerd over de mogelijkheid m.n. financiële middelen te verwerven voor hun ontwikkelings-projecten.

Zoals bekend worden momenteel vijf ontwikkelings-projecten integraal door dit departement gefinancierd, maar is het aantal deelnemers aan het landelijk samenwerkingsverband aanmerkelijk groter. Hoewel ook het departement weinig meer in kas heeft, ziet het er toch naar uit dat in overleg met de lagere overheden en andere beleidssectoren in een aantal gevallen verder perspectief zal kunnen worden geboden.

Zoals elders in MO te lezen valt, heeft Minister Brinkman van WVC onlangs een werkbezoek gebracht aan één van de ontwikkelings-projecten, en wel dat in Hoorn.

thema-bijeenkomst

Op een onlangs door het Samenwerkingsverband gehouden thema-bijeenkomst werd m.n. de organisatorische setting van werkgelegenheids-projecten nader uitgespit. Hiertoe werd een op een eerdere bijeenkomst (met lokale werkgelegenheids- en welzijns-ambtenaren) vastgestelde "parallel" met de stadsvernieuwing als werk- en beleids-terrein onder de loupe genomen.

Op verzoek van het Samenwerkingsverband had Drs. Harry Broekman (WONN) een uitgebreide vergelijkende excersitie ondernomen door de (ervarings-)literatuur. Dit materiaal zal nog verder worden uitgewerkt en dat voor ruime kring beschikbaar worden gesteld.

LIMBURGSE ARBEIDSONGESCHIKTEN BOOS OP PROVINCIAAL BESTUUR

De samenwerkingsverbanden van Limburgse arbeidsongeschikten- en werklozen-organisaties voelen zich "misbruikt" door het College van Gedeputeerde Staten van deze provincie. Tijden lang proberen zij al - vergeefs - om financiële ondersteuning te verkrijgen bij de provincie. Deze onderkent wel de problemen bij ex-werkers en WAO-ers en gebruikt in haar overleg met de Regering ook steevast de aanwezigheid van zovele "probleem-"groepen in het Limburgse, maar - zo stellen de organisaties vast - teruggekeerd van Den Haag met een volle "PNL-pot" blijken de problemen van de ex-werkers en de WAO-ers opeens vergeten.

Helemaal bont vinden de organisaties het voorstel van het College van GS om 3,2 miljoen aan de PNL-pot te onttrekken ten gunste van het Vliegveld Beek. Zij beschouwen dit dan ook als "regelrechte diefstal" en willen alsnog actie ondernemen om tenminste een deel van dat geld te kunnen claimen voor de provinciale activiteiten van de organisaties, e.e.a. onder het motto: "Wie ziet ze hier nou eigenlijk vliegen".

REACTIE OP BELEIDSPAN VERKEERSVEILIGHEID

In een gezamenlijke reactie hebben Platform Opbouwwerk en Nimo hun opvattingen over de (inter-departementale) beleidsvoornemens rond de verkeersveiligheid bij de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat gedeponeerd. Daarin spreken zij hun bewondering uit voor de mate van concreet-

heid waarmee de verschillende beleidsvoornemens al zijn uitgewerkt. Te zelfdertijd stellen zij echter vast dat de "voor-gekookte" programmering centralistisch en "atomistisch" van aard is; en vragen de briefschrijvers zich af of een meer voorwaarden-scheppende plan-systematiek niet meer op zijn plaats was geweest.

Dit te meer omdat bij een dergelijke opzet een meer creatief appèl gedaan zou worden op bewoners-organisaties en lagere overheden; en ook beter rekening kan worden gehouden met de concrete (lokale) maatschappelijke samenhangen, waarbinnen voornemens moeten uitwerken.

Gewezen wordt ook op gemiste kansen zoals het leggen van inhoudelijke relaties tussen verkeersveiligheidsbeleid en andere sectoren, w.o. met name het onderwijsvoorrangsbeleid en het stadsvernieuwingsbeleid.

De organisaties zijn teleurgesteld in de gewekte verwachting dat dit beleidsplan een beduidende bijdrage zou leveren aan de versterking van zwakke belangen. Tevens stellen zij vast dat lang niet overal waar mogelijk bewoners-organisaties en ouders een rol mogen spelen. Zo wordt in het beleidsplan het opstellen van een brochure voor weg-beheerders over school-routes toegeëend aan de Directie Verkeersveiligheid en onderzoeks-instellingen, terwijl bewoners-organisaties, ouder-comitees en kinderen daar een belangrijk aandeel in zouden kunnen hebben.

Platform Opbouwwerk en Nimo onderstrepen het belang van een in dit beleidsplan opgenomen voornemen een "Samenwerkingsverband Verkeersveiligheid" mogelijk te maken, waarin naast de vier verkeersveiligheids-organisaties - als "Stop de Kindermoord" ook de briefschrijvers deelnemen. Zij zien in dit experiment een belangrijke impuls tot informatie- en ervarings-uitwisseling, alsook tot een verbeterde dienstverlening aan bewoners-groepen en lokale opbouwwerk-instellingen.

Tevens bepleiten de brief-schrijvers het beschikbaar stellen van een aantal arbeidsplaatsen voor afgestudeerden van de Verkeers-akademie bij lokale opbouwwerk-instellingen op experimentele basis. Afgezien van het daaraan verbonden werkgelegenheids-aspekt zou op deze wijze deskundige ondersteuning aan bewoners-organisaties kunnen worden geboden rond verkeersveiligheidsvraagstukken in ruime zin. Bovendien zou in en door dit experiment (ervarings-)deskundigheid kunnen worden overgedragen, die dan eigenschap zou worden van het reguliere uitvoerend opbouwwerk.

Ook in gesprekken met het Ministerie van WVC en de Directie Verkeersveiligheid is nader op dit voorstel ingegaan.

Op korte termijn zullen ook nadere gesprekken gevoerd gaan worden met de verkeersveiligheids-organisaties over de inhoud en strekking van het experimentele samenwerkingsverband.

OPBOUWWERK EINDHOVEN PAKT "WERK EN WELZIJN" AAN

Mede naar aanleiding van de eerder gehouden voorlichtings-bijeenkomst over het door het Leeuwarder opbouwwerk ontwikkelde project Werk en Welzijn, heeft het bestuur van de Stichting Opbouwwerk Eindhoven bekend gemaakt thans de mogelijkheden voor een soortgelijke faciliteit in de lichtstad te verkennen. Hiertoe is onder meer contact opgenomen met het Gemeentebestuur, de vakbeweging en een aantal grotere bedrijven. Zoals bekend beoogt Werk en Welzijn het gedurende 1 à 2 dagen per week vrijstellen van - overwegend lager geschoolde - werknemers t.b.v. werkzaamheden in de eigen wijk- of buurt-organisatie. Zulks met behoud van loon en rechten. De hierdoor vrijkomende arbeidsplaatsen kunnen dan door werklozen worden ingenomen. Het Leeuwarder project draait inmiddels volop en tot ieders tevredenheid. De deelnemende bedrijven ontvangen een

integrale loonkosten-subsidie via het Ministerie van Sociale Zaken voor de bij de bedrijven in dienst te nemen werklozen. Doordat de betreffende (nieuwe) werknemers geen uitkering meer behoeven te ontvangen en anderszits als werknemer weer premies en hogere belastingen gaan betalen, zijn de aldus te creëren arbeidsplaatsen verhoudingsgewijs goedkoop.

Kamercommissie over "Werk en Welzijn"

In de uitgebreide commissie-vergadering over het vrijwilligersbeleid is het project Werk en Welzijn ook door diverse Kamerleden aan de orde gesteld. Louise Groenman D'66 informeerde of de Regering zich ook achter de filosofie van dit werkhervorderings-experiment kon stellen. Door Dr. Wilfried De Pree PvdA en Magreet Kamp VVD werden ook vragen gesteld. Hoewel Minister de Koning en Staatssecretaris De Graaf te kennen gaven enerzijds een onderzoek op het experiment af te willen wachten; en anderzijds toegaven bij de Arob-rechter in de clinch te zitten met de Stichting Werk en Welzijn over de hoogte van het onderzoeks-subsidie, bleken zij niet negatief. De Minister van SoZaWe stelde desgevraagd geen principieel verschil te zien tussen één experiment of enkele meer. En zei toe eventuele nieuwe aanvragen hiertoe op eigen mérites te zullen beoordelen. Overigens verwachtte hij geen nieuwe aanvragen, omdat het experiment in Leeuwarden hem had geleerd dat de realisatie van e.e.a. nogal wat voeten in de aarde heeft.

VERGADERING RAAD VAN AANGESLOTENEN PLATFORM OPBOUWWERK

Op vrijdag 3 juni j.l. is in het Jaarbeursgebouw te Utrecht de eerste officiële vergadering van de Raad van Aangeslotenen van het Platform Opbouwwerk gehouden. De afgevaardigden complimenteerden het bestuur unaniem met het eerste jaarwerkverslag - over 1982 - en keurden dit goed, evenals het werkplan 1984. In een korte discussie over de vraag of de "stadsvernieuwing" al dan niet minder aandacht vanuit het plaatselijk opbouwwerk kreeg, werd vastgesteld dat dit werkterrein nog in alle hevigheid bestaat, maar dat wel andere onderwerpen en aspecten - en daarmee opbouwwerktaken - naar voren zijn gekomen.

Het tweede deel van de bijeenkomst werd besteed aan een zaal-discussie over enkele algemene trends in de samenleving en de positie van het opbouwwerk daarin. Hiervoor werden enkele schoten voor de boeg gelost door Paul Kuypers (Opbouworgaan Noord-Brabant), Harry Broekman (Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland) en Wil van de Leur (Platform Opbouwwerk). De discussie spitste zich toe op de spanning tussen "vertikaliteit", oftewel de relatie burgers en overheden, en "horizontaliteit", oftewel op onderlinge en eigen voorzittingen gerichte activiteiten van burgers.

De volgende vergadering van de RvA is vastgesteld op zaterdag 28 januari 1984 om 10 u. 30.

WERKBIJEENKOMST BEZUINIGINGEN

Onlangs is de werkbijeenkomst 'Hoe gaan opbouwwerkinstellingen om met de voortgaande bezuinigingen' gehouden. Een 15-tal instellingen hebben aan de bijeenkomst deelgenomen.

Ter voorbereiding van de bijeenkomst was de instellingen gevraagd materiaal toe te sturen, voorzover dat inzicht bood in de gevolgen van de bezuinigingen voor het plaatselijk opbouwwerk. Tevens was gevraagd mel-

ding te maken van de akties die het opbouwwerk tegen de bezuinigingen ondernomen heeft en wat het effect daarvan geweest is.

Ten behoeve van de werkbijeenkomst is het toegestuurd materiaal enigszins geordend. De bezuinigingen zijn grofweg onder te verdelen in een aantal fasen. Zo gaat aan de fase 'het echte bezuinigen', de fase 'het scheppen van een gelegitimeerd bezuinigingsklimaat' vooraf.

Binnen elke fase zijn al dan niet herkenbaar een of meerdere varianten te onderscheiden. In de fase 'het echte bezuinigen' is bijvoorbeeld de reorganisatie variant zeer herkenbaar.

De ordening diende een onderlinge vergelijking mogelijk te maken, waarbij aangetekend moet worden dat de mate en de vorm van de gemeentelijke bezuinigingen als wat de opbouwwerkinstelling hiertegen ondernomen heeft, veelal afhangt van plaatselijk te formuleren kondities. Desondanks bleek een onderlinge positievergelijking goed mogelijk.

Op de bijeenkomst heeft de discussie zich toegespitst op een tweetal vraagstukken.

In de eerste plaats betreft dit de positie van het opbouwwerk ten opzichte van andere werkvormen in het welzijnswerk. De (mogelijk) gespannen verhouding tussen het opbouwwerk en andere werkvormen die onder de RBR/SCW vallen is hier een eerste voorbeeld van. Met name in plaatsen waar sprake is van reorganisaties binnen en tussen instellingen wees men op het gevaar, dat het opbouwwerk hierdoor ingekapseld dreigt te worden. Van mogelijk gewichtiger orde is de te verwachten tegenstelling tussen de zorg- en de emancipatiesektor. Na 1985, als de bezuinigingen pas echt om zich heen zullen grijpen, zullen genoemde sektoren veel scherper tegenover elkaar staan.

Beide voorbeelden geven aan dat het opbouwwerk niet bij de pakken kan en moet gaan neerzitten. Een antwoord, zowel op korte als op lange termijn, is noodzakelijk ter kontinuering van de ondersteuning aan bevolkingsgroepen, die het meest te lijden hebben van de bezuinigingen.

Wat betreft de akties die op korte termijn ondernomen kunnen worden om de voortgaande bezuinigingen te kunnen keren, moet niet onderschat worden wat een protest-beweging van belanghebbenden kan betekenen. Te zeer reageert het opbouwwerk op institutioneel nivo: het in overleg en onderhandeling treden met gevestigde partijen.

Antwoorden op lange termijn zijn alleen te formuleren wanneer het opbouwwerk nadrukkelijk de eigen positie en werkinhoud beziet in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen, waarbij grote bevolkingsgroepen eenzijdig opdraaien voor de rekening van het huidige overheidsbeleid. Hiermee is de opening gegeven naar het tweede vraagstuk: in hoeverre een 'aktieve' benadering ten opzichte van de bezuinigingen ontwikkeld is dan wel ontwikkeld kan worden. Deze actieve benadering moet een antwoord kunnen geven op een aantal maatschappelijke vraagstukken, waarover het volgende te zeggen valt.

Op makro-nivo zijn tal van reorganisatieprocessen te konstateren.

Deregulering en privatisering zijn zo de slogans, waarmee dergelijke processen verdedigd worden. Het overheersend geachte overheidsoptreden moet naar vorm en inhoud op de helling, zo is de boodschap. De gevolgen van deze sektor-gewijze reorganisatieprocessen zijn als totaal op mikro-nivo voelbaar.

Om de lastenafwenteling tegen te gaan, zijn ook op mikro-nivo reorganisatieprocessen noodzakelijk, met als inzet een rechtmatig deel van de baten van de bezuinigingen in te vorderen, door b.v. het ontwikkelen van andere economische organisatiepatronen op buurt-nivo waaronder zelfbeheer varianten.

De hoofdlijnen van een nieuwe werkinhoud zijn geënt op de versterking van horizontale relaties op primaire nivo's. Horizontaal hier op te vatten als het vanuit een meervoudige optiek bewonersbelangen behartigen, althans breder gedefinieerd dan sec inspelen op de relatie burger - openbaar bestuur, wat primair vertikaal te noemen valt.

Bij de ontwikkeling van andere beheerskaders op wijk- en buurtniveau gaat het om projecten in de reproductieve sfeer, het wonen, de zorg, consumptie, etc. Het opbouwwerk kan principiële legitimatie ontleenen aan de ondersteuning en stimulering van dergelijke projecten op mikro-nivo, waarvan de inzet lastenverlichting vormt. Op makro-nivo figureren immers talrijke ondersteuningspunten.

Op de werkbijeenkomst is deze gedachtelijn verder uitgewerkt. Het is duidelijk, zo was de indruk, dat het opbouwwerk nog veel werk moet verzetten voordat tastbare projecten op te starten zijn. Wel kan deze optiek tot versterking van het opbouwwerkprofiel leiden.

Bij de afronding van de werkbijeenkomst bevestigden de aanwezigen het belang van de uitwerking van een 'actieve' benadering. Het Platform Opbouwwerk zal een en ander verder ontwikkelen.

Wanneer er voldoende belangstelling bestaat zal er een tweede bijeenkomst georganiseerd worden met waarschijnlijk een andere opzet. Het verschil in problematiek bij grote en kleine steden rechtvaardigt de organisatie van aparte bijeenkomsten.

*Informatie: Jur de Haan,
Platform Opbouwwerk,
tel. 070 - 521354*

STUDIEDAG OPBOUWWERK EN ONDERWIJSSTIMULERING

Het samenwerkingsverband opbouwwerk en onderwijsstimulering wil in september een studiedag organiseren over de positie van het opbouwwerk in de toekomstige onderwijsvoorrangsgebieden.

Naast enkele inleidingen over het toekomstige onderwijsvoorrangsbeleid, zal aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden aan de deelnemers de mogelijkheid geboden worden zich te bekwalen in de toekomstige positie van het opbouwwerk in het kader van het onderwijsvoorrangsgebeuren.

Centraal thema: Het opbouwwerk heeft zich altijd tot doel gesteld te werken in opdracht van en in samenwerking met groepen uit de samenleving aan leefbaarheidsvraagstukken die zich op buurt/wijkniveau afspelen.

Hierbij werden deze vraagstukken niet als op zichzelf staand beschouwd, maar als een complex van achterstellende factoren die de leefbaarheid, in casu de ontwikkelingskansen van mensen in een buurt en/of wijk bepalen. Onderwijs is een van die factoren die de ontwikkelingskansen van mensen in belangrijke mate bepalen.

Deze benadering strookt vaak niet met de benadering van het onderwijs en/of andere soorten van welzijnswerk (misschien wel in de formele doelstelling, maar niet in de uitvoering die soms neerkomt op het bieden van een "programma").

Hoe kan het opbouwwerk nu zonder verlies van haar eigen doelstellingen komen tot een integrale benadering van - in dit geval - de onderwijsproblematiek, op basis van een analyse van leefbaarheidsvraagstukken op buurt/wijkniveau?

Aan de hand van artikelen over netwerkanalyse/krachtenveldanalyse in combinatie met een aantal "gefingeerde" praktijkvoorbeelden, een uiteenzetting van het toekomstig onderwijsvoorrangsbeleid en de consequenties daarvan voor het opbouwwerk, hoopt de voorbereidingsgroep aan opbouwwerkers die werken in de praktijk van de onderwijsstimulering

een aantal handvaten te geven om beter "bewapend" het nieuwe onderwijsvoorrangsgebeuren te lijf te gaan. Uitdrukkelijk zij hier vermeld dat deze dag niet alleen geldt voor mensen in de toekomstige voorrangsgebieden maar ook voor diegenen die werkzaam zijn in de zgn. "spontane" projecten (de niet geformaliseerde onderwijsvoorrangsgebieden in spé). Het programma wordt thans uitgewerkt; de definitieve datum zal zo snel mogelijk bekend worden gemaakt.

*Op- en/of aanmerkingen, inlichtingen en opgave bij
Bart Lammers, Platform Opbouwwerk,
tel. 070 - 521354*

DEMOCRATISERING LOKAAL WOONBELEID

Het LOBH organiseert op vrijdag 24 juni a.s. in Utrecht een bijeenkomst voor alle belanghebbenden bij vergroting van de eigen initiatief-mogelijkheden en deelname aan het gemeentelijk woonbeleid. In november 1982 werd een bijeenkomst gehouden rond de eventuele gewijzigde voortzetting van de z.g. Stuurgroepen 1 en 2 persoonshuishoudingen. Daaruit resulteerde toen een rapport "naar een democratisering van het lokaal woonbeleid" dat ook aan Staatssecretaris Brokx werd aangeboden. Dat verdween kennelijk in de onderste la, want wel wordt de Stuurgroepen-subsidie afgebouwd, maar anderzijds vindt geen omzetting plaats in andere organisatie-vormen die meer aansluiten bij de behoeften van bewoners en woningzoekenden.

*Inlichtingen:
LOBH, Tel. 020 223505*

LANDELIJKE DAG VROUWEN, BOUWEN EN WONEN

Zaterdag 1 oktober a.s. wordt in Utrecht een landelijke themadag en informatiemarkt gehouden van en voor actieve vrouwen op het bouw- en wonengebied. De dag wordt georganiseerd door een groep vrouwen die op dit gebied werkzaam zijn en onder de naam "Vrouwen, bouwen en wonen" een stichting hebben opgericht. Zowel vrouwen die dagelijks als gebruikster van woning en woonomgeving op een veranderende manier bezig zijn, als vrouwen die bovendien werkzaam zijn op dit gebied, zijn welkom. Een dag dus voor huisvrouwen t/m architecten, technische vrouwen t/m beleidsvrouwen en timmervrouwen t/m opbouwwerksters. De dag zal in het teken staan van ontmoeting en informatieuitwisseling, samenwerking en ondersteuning, en plannen en strategie. Naast een informatiemarkt met stands en spreekstershoeken, komen er workshops, gespreksgroepen aan de hand van gerichte thema's en amusement. De kosten van de dag zijn nog afhankelijk van de toe te kennen subsidie (door de directie Coördinatie Emancipatiezaken en het ministerie VRO/M) en zullen naar draagkracht worden bepaald. Diegenen die zich al op willen geven en/of willen meewerken aan de voorbereiding van de dag kunnen contact opnemen met

*Jacomien Kistemaker, Gerard Noodt-
straat 8, 3515 VX Utrecht
tel. 030 - 718242 (wo en do van 10.00-
17.00 uur).*

Gemeentelijk Woningbedrijf Maastricht

VAN ECHTE DEMOKRATISERING IS NAUWELIJKS SPRAKE

Het gemeentelijk woningbedrijf in Maastricht gaat demokratiseren. Een lovenswaardig initiatief volgens het B.O.S. een stedelijk samenwerkingsverband van een 16-tal bewonersgroepen. Alleen de manier waarop boezemt niet veel vertrouwen in. Een gemiste kans, volgens het B.O.S., want "de democratie ligt op straat".

Naast een 6-tal woningbouwverenigingen kent Maastricht ook een Gemeentelijk Woningbedrijf (G.W.B.), dat ongeveer een 1200-tal woningen in haar bezit heeft.

Naar aanleiding van al jaren geleden verschenen ministeriële richtlijnen besluit dit G.W.B. haar huurders meer zeggenschap te verlenen in het reilen en zeilen van het Woningbedrijf. In februari 1983 worden de huurders hierover schriftelijk geïnformeerd. De bedoeling is om een aantal Bewonerskommissies (per buurt, per kompleks of een samenvoeging van kompleksen) op te richten, welke een aantal malen per jaar rond de tafel mogen gaan zitten met het G.W.B. om te praten over algemene problemen in de buurt.

Een plan dat een jaar of vier geleden ook al door diverse woningbouwverenigingen is doorgevoerd, dat indertijd op hevig verzet gestuit is van bewonerszijde en waarvan ook in de praktijk gebleken is, dat van echte demokratisering nauwelijks sprake is.

Desalniettemin stelt het G.W.B., dat binnen 1 week de huurders een stem kunnen uitbrengen op een mede-huurder. Aan de hand van de uitgebrachte stemmen bepaalt het G.W.B. de samenstelling van de Bewonerskommissies. Los van de bijzonder knullig opgezette organisatie stuit ook dit plan op hevige bezwaren bij diverse reeds jaren bestaande bewonersgroepen en het B.O.S.

Waarom nu zulke bezwaren?

Het B.O.S. vindt het een lovenswaardig streven van het gemeentelijk woningbedrijf om bewoners meer inspraak e.d. te geven, m.a.w. te demokratiseren. Dat werd ook hoog tijd.

In het verleden bleek en ook nu nog blijkt, dat het woningbedrijf verlangens, ideeën en klachten van bewoners vaak zeer onzorgvuldig behandelde en behandelt. Bewoners en bewonerskomitees worden vaak betuttelend behandeld en afspraken worden zelden naar behoren nagekomen. Het B.O.S. heeft het woningbedrijf, dat toch eigenlijk een voorbeeld-functie zou moeten hebben t.o.v. andere toegelaten instellingen in Maastricht, altijd gezien - en dat uit ervaring - als een moeilijk benaderbare instelling, die nauwelijks oor heeft voor argumenten van bewoners en op een arrogante wijze overtuigd is van haar eigen gelijk.

In principe een lovenswaardig streven dus, dat toch enige kritiese kanttekeningen verdient.

1. Het woningbedrijf heeft nogal haast. Binnen 1 week moeten mensen zich en anderen kandidaat stellen. Binnen 1 week moet het allemaal even geregeld zijn.

Het woningbedrijf heeft blijkbaar niet in de gaten dat het vormen van demokratiese bewonerskommissies niet een kwestie is van snel even kiezen, maar een zaak is van een zorgvuldig proces, waarbij erop gelet moet worden dat er niet een soort buffergroep ontstaat tussen huurder en verhuurder, maar een groep die het vertrouwen geniet

van haar achterban en bereid is om op een voor de achterban aanvaardbare wijze de bewonersbelangen te behartigen. Waarbij het bij dit laatste erom gaat dat niet de verhuurder dient te bepalen waar een bewonerskommissie zich mee bezig houdt, maar de bewoners zelf. M.a.w. de legitimiteit van een bewonerskommissie moet gevonden worden in de wensen en belangen van de bewoners en niet in die van de verhuurder. Zomaar even kiezen biedt daartoe absoluut geen garantie. Het B.O.S. krijgt overigens sterk de indruk dat het niet de uitdrukkelijke wens van het woningbedrijf is om te demokratiseren, maar een eis, gesteld vanuit de overheid, waaraan niet tijdig door het woningbedrijf is gewerkt. Met tot gevolg dat het nu maar snel even geregeld moet worden. Kortom: Wij hebben ernstige bezwaren tegen de gevolgde procedure en wij betwijfelen ten zeerste of op deze wijze bewonerskommissies op een demokratiese wijze tot stand kunnen komen.

2. Eigenlijk is het te gek om los te lopen.
Het woningbedrijf wil demokratiseren, maar de democratie ligt op straat.
Bewoners zelf hebben - zoals het ook hoort - in tal van complexen bewonersgroepen opgericht, waarin zij vertrouwen hebben en die als overlegpartner ook door het woningbedrijf in het verleden zijn geaccepteerd.
Waarom deze legitiem ontstane bewonerskommissies negeren?
Het B.O.S. vindt dit negeren - opzettelijk of niet - niet alleen onzorgvuldig, maar bovendien tegen het onfatsoenlijke aan.
3. Ook de wijkindeling, die het woningbedrijf hanteert, is naar onze mening niet gebaseerd op wat bewoners als hun wijk beschouwen. Wat bijvoorbeeld te denken van Heer II, waarin verschillende soorten complexen - dus verschillende problemen - in één gebied zijn samengevoegd.
Het woningbedrijf zou moeten weten dat bewoners zich organiseren op gezamenlijk beleefde problemen die zich uitdrukken in belangen. En niet op basis van bepaalde - door de verhuurder - getrokken grenzen. Bewoners moeten zelf kunnen bepalen voor welk gebied zij een commissie willen kiezen of vormen.
Helemaal belachelijk is het natuurlijk om een commissie te vormen, waarin vertegenwoordigers zitting moeten nemen uit buurten, die geografies ver van elkaar af liggen. Enig onderzoek m.b.v. bestaande bewonersgroepen en opbouwwerk had kunnen uitwijzen welke wijkindeling wel logies was geweest.
4. Wij vinden het ook geen taak voor de verhuurder om te bepalen hoeveel leden een bewonerskommissie maximaal of minimaal dient te tellen. Ook dat is aan de bewoners zelf.
Iedere buurt is weer anders van aard en karakter. In de ene buurt vinden de bewoners een aantal van 2 voldoende, in de andere buurt willen bewoners graag dat 15 belangstellenden de commissie gaan vormen. Het demokraties gehalte van een bewonerskommissie wordt niet bepaald door een vooraf bepaald aantal, maar door de manier waarop de commissie de belangen van haar achterban behartigt - in wat voor samenstelling en met wat voor aantal dan ook. Het is aan de achterban om dat te beoordelen.
Ook hier is betutteling van bovenaf overbodig, zelfs uit den boze.

Een dergelijke reactie verschijnt ook van diverse Bewonersgroepen die niet bij het B.O.S. zijn aangesloten.
In de pers wordt ruimschoots aandacht gegeven aan de plannen van het G.W.B. en de negatieve reacties hierop en ook in de Gemeenteraad wor-

den door de P.v.d.A vragen gesteld.

Een en ander zonder resultaat. Sterker nog, het G.W.B. werkt de gevolgde procedure gewoon af alsof er niets aan de hand is met als argument dat het slechts gaat om een beperkt aantal negatieve reacties in tegenstelling tot de vele positieve reacties in de vorm van "het uitbrengen van een stem". Een overigens totaal onkontroleerbaar gebeuren.

Het is natuurlijk niet verwonderlijk, dat veel huurders hun stem uitgebracht hebben (als dat al het geval mocht zijn, want de verkiezingen van de Bewonerskommissies van de Woningbouwverenigingen bewezen het tegendeel), omdat een "demokratisering" op zich natuurlijk een lovenswaardig streven is en men al vaker met het bijltje gehakt moet hebben, wil men in de gaten hebben waar het nu werkelijk om gaat.

Kortom, leuk en goed dat het gemeentelijk woningbedrijf gaat demokratiseren. De manier waarop doet ons echter het ergste vrezen. Wij voorstellen nu al, dat de gekozen bewonerskommissies niet zullen functioneren. Waarschijnlijk zal dan niet het G.W.B. de schuld krijgen, maar de democratie zelf. En dat is dan héél erg jammer. Een gemiste kans.

*Frank van den Eerenbeemt
Loen Schroeders
B.O.S. Maastricht
p/a Hoogbrugstraat 42
6221 CS Maastricht
tel. 043 - 54510*

GOEDKOPE VOLKSTUINEN VOOR WERKLOZEN

Hepke Taekema uit Tjalleberd schreef in februari j.l. een brief naar het gemeentebestuur in Heerenveen. Hij stelde daarin voor om de grond van de voormalige gemeentelijke proeftuin tegen een geringe vergoeding aan werklozen te verhuren voor de aanleg van volkstuintjes. Zij zouden er een zinvolle tijdsbesteding in kunnen vinden, er hun eigenwaarde mee op kunnen vijzelen, terwijl een gedeelte van de "opbrengst" van de volkstuinten, te kweken bloemen, weer zouden kunnen dienen om overheidsgebouwen mee op te fleuren.

De gemeente reageerde positief, het opbouwwerk gaf desgevraagd advies over hoe het verder aangepakt kon worden, de Stichting Mensen zonder Werk raakte erbij betrokken en enkele bedrijven toonden zich bereid om kosteloos mee te werken.

Veertig uitkeringsgerechtigden hebben nu elk een 100 m² grote groentuin en er is al weer een wachtlijst van zestien mensen.

Hepke Taekema heeft zelf geen tuin. Hij heeft als werkloze van het GAK toestemming gekregen om vrijwillig in een dierenpensie te werken. Daar heeft hij het druk mee en bovendien wil hij de tijd die hij overhoudt liever besteden aan het opzetten van andere projecten.

Hij beschrijft hieronder hoe het projekt Geur en Fleur is ontstaan.

"Al jaren staat de gemeentelijke proeftuin er verlaten bij. De proeftuin werd opgeheven omdat de financiële middelen bron opgedroogd was en omdat rijksweg 32 zou worden vergroot. Het terrein lag er verlaten bij, ik liep daar een keer rond en kwam op het volgende idee. Vier tot zes jaar heeft de grond braak gelegen, totdat ik de burgemeester een brief heb geschreven met het verzoek om het stuk grond aan uitkeringsgerechtigden te geven.

Met een heel mooi verhaal heb ik een ingang weten te maken in het dool-

hof van de ambtenarij. Deze brief heb ik gelijk naar alle wethouders en gemeenteraadsleden gestuurd, naar de krant en naar de radio, kro, vara, vpro. Radio Fryslân is twee keer geweest, komt nog een keer.

De kontakten met de gemeente verliepen soepel omdat ik kwam met een vraag en gelijk de oplossing aanbood, met die oplossing kwam je gelijk op het uitvoer terrein. De gemeente heeft veel toegezegd, als we gereedschap nodig hebben kunnen we aankloppen e.d.

Een loonbedrijf heeft het terrein gefraised en geploegd opgeleverd, piketpaaltjes in de grond en er waren binnen vrij korte tijd een veertig volkstuinten gerealiseerd.

Er waren zesendertig aanmeldingen en na een tweede vergadering werden de tuinen onder de belangstellenden verdeeld.

Voor het volgend jaar hebben we 8000 m² erbij gevraagd. Het projekt kan zich zelf bedruipen doordat de gemeente een hele lage huurprijs is gaan stellen, nl. één dubbeltje per m². Door de kosten van het loonbedrijf komt het vermoedelijk op 15 cent . . . .

Het opbouwwerk heb ik om ruggesteun gevraagd en alle gemeentelijke instellingen heb ik om ruggesteun gevraagd. Eerst werd ik van het kastje naar de muur gestuurd, maar daar heb ik verandering in aangebracht door alle chefs uit te nodigen voor een open gesprek, in hetzelfde gebouw waar de werkzaam zijn.

De Heerenveense Courant had ik achter me staan en als er iets moest gebeuren dan werd de betroffende firma of persoon in de krant genoemd met naam en toedracht.

Het was een idee, maar is uitgegroeid tot het projekt van Geur en Fleur. Daaraanvast zat veel werk, alles is goed gelopen, ook doordat ik veel mensen erbij heb betrokken, verantwoordelijkheid heb opgepakt en daarna doorgegeven aan anderen. Uit de tuin-enthousiastelingen heeft één een koördinatie-functie gekregen in het geheel."

Hepke Taekema

*De Finnen 19, 8458 CT Tjalleberd
tel. 05131 - 586/393.*

VAN BUURTAKTIE TOT POLITIEK SPEL! OF DRIE JAREN PRATEN IN DE MARGE?

In maart 1980 is door een aantal werkgroepen verbonden aan het wijkopbouworgaan Zuid-West te Amsterdam, na het bekend worden van nieuwbouwplannen voor het terrein van het Olympisch Stadion een buurtvergadering belegd waarop de werkgroep Olympisch Stadion is opgericht. De nieuwbouwplannen waren gemaakt door de projektontwikkelaars Wilma, Stevin en Volker in opdracht van de N.V. Olympisch Stadion. Ze beheldden naast een modern geoutilleerd stadion, een groot winkelcentrum annex kanoorkomplex, plus een aantal dure appartementen. Op de buurtvergadering was men van mening dat een dergelijk grootschalig projekt niet thuishoort in de Stadionbuurt, die nog steeds een goede woonbuurt is. Men was bevreesd dat, indien dit projekt doorgang zou vinden, de buurt ten prooi zou vallen aan speculatie. Om te beginnen staat ook het Wereldhandelscentrum aan de rand van de buurt, waardoor de buurt ingeklemd zou worden tussen twee grootschalige gebouwen. Daarnaast is het merendeel van de buurt in partikulier eigendom. De eerste aktie die de werkgroep ondernam om haar doel na te streven was een bezwaarschrift tegen het struktuurplan deel C. Hierin werd het terrein aangemerkt als "werkgebied met in hoofdzaak dienstverlenende sektor". Hierdoor zou de weg

vrij zijn voor de plannen van de stadiondirectie. Het bezwaarschrift is door de gemeente gevolgd, zodat er een "sportbestemming" rust op het gebied. Voorts waren een aantal werkgroepen van het wijkopbouworgaan van mening dat op dit terrein beter woningbouw gerealiseerd zou kunnen worden, hetgeen door de werkgroep Olympisch Stadion dan ook is overgenomen.

De gemeente heeft in 1981 een werkgroep in het leven geroepen die een rapport op moest stellen over de toekomst van het Olympisch Stadion. Deze werkgroep werd samengesteld uit de gemeentelijke diensten Ruimtelijke Ordening, Sport en Rekreatie en het Grondbedrijf, een vertegenwoordiging van Ajax en het Olympisch Stadion en twee waarnemers uit de buurt (uitdrukkelijk waarnemers omdat dan aan de gemeente geen handvat geboden wordt dat aan de inspraak voldaan is). Dat er iets moest gebeuren aan het stadion was voor iedereen duidelijk. Het verkeert bouwkundig in een slechte toestand en is als voetbalstadion verre van ideaal, bovendien loopt de erfpacht in 1988 af. In deze werkgroep is gewerkt aan een aantal alternatieven voor een voetbalstadion in Amsterdam. Er zijn een aantal alternatieven onderzocht waarbij de volgende criteria als uitgangspunten dienden: a) de beschikbare terreingrootte; b) bereikbaarheid en parkeer-mogelijkheden; c) additionele bestemmingen; d) alternatieve bestemmingen; e) procedurele en f) financiële aspecten en g) overlast omwonenden. Het rapport dat niet tot een konklusie komt maar slechts de verschillende alternatieven naast elkaar zet, is op 3 september 1982 aan de wethouder aangeboden.

De werkgroep Olympisch Stadion was niet ontevreden over het verloop van de gesprekken in de gemeentelijke werkgroepen. De overlast die de buurt ondervindt van het stadion staat uitgebreid in het rapport.

De beslissing over renovatie of nieuwbouw, waar dan ook, zal nu op politiek nivo genomen moeten worden. Op 13 mei jl. stond het punt "Olympisch Stadion" op een gecombineerde vergadering van de commissies van bijstand van Sport en Rekreatie, Grondbedrijf en Ruimtelijke ordening. Op deze vergadering was ruimte ingeruimd voor de buurt om haar standpunten over deze zaak naar voren te brengen en voor de Directie van het Olympisch Stadion, die deze gelegenheid aangreep om haar plannen openbaar te maken. Door de werkgroep Olympisch Stadion is ter voorbereiding voor de commissievergadering en de daarop volgende gemeenteraadsbehandeling een meningspeiling georganiseerd. Deze meningspeiling was als volgt opgezet: Gedurende vijf dagen stond er een informatie-bus op vijf verschillende plaatsen in de buurt rond het Olympisch Stadion. In deze bus waren naast schriftelijke en mondelinge informatie, twee makettes te zien, die waren bedoeld als een "diskussiestuk" om een idee te geven hoe je het terrein zou kunnen vullen met woningbouw aangevuld met buurtvoorzieningen. Het was ook de bedoeling om de plannen van het Stadion erbij te betrekken om de buurtbewoners een zo objectief mogelijk beeld te geven van mogelijke invullingen van het terrein. De stadiondirectie verkoos echter voor een voor haar geschiktere tijd en plaats om haar plannen aan de openbaarheid prijs te geven (zoals reeds vermeld). Ongeveer een week voor de "witte buurtbus" door de buurt ging is er een krant verspreid waarin tamelijk beknopt informatie stond over deze kwestie. Daarnaast was er in de bus een uitgebreid informatiepakket te verkrijgen. Iedere dag werden de mensen nogmaals aangespoord om naar de bus te komen middels een geluidswagen die driemaal daags de buurt rondom de bus inging. (De laatste dag, 's zaterdags was er tevens een optreden van de straattheatergroep "de Dogtroep").

De buurtbewoners konden hun mening kenbaar maken middels het invullen van een vragenformulier. Dit formulier was zowel in de krant afgedrukt als in de bus te verkrijgen. Van de $\pm$ 1000 mensen die gedurende de 5 dagen in de bus zijn geweest hebben er 300 een vragenformulier ingevuld achtergelaten. Tevens waren er 20 adressen verspreid door de buurt waar men deze formulieren in de brievenbus kon gooien. De uitslag wordt momenteel nog bewerkt zodat daar nu nog niets over gezegd kan worden.

De dienst Ruimtelijke Ordening stond positief achter het idee om een dergelijke meningspeiling te houden en heeft, voor zover het in haar macht lag, haar medewerking verleend (hoewel wij nog steeds op de subsidie zitten te wachten). De stadiondirectie vindt dit soort "akties" onzin, naar ons ter ore is gekomen; de buurt moet juist blij zijn met een dergelijk uniek project, het is een stuk promotie van de stad. Blijkens de eerste indruk die wij hebben laat het merendeel van de ingevulde formulieren toch zien dat men een stadion liever kwijt dan rijk is in de buurt.

*Gertjan Jaspers,
Werkgroep Olympisch Stadion,
p/a wijkcentrum Zuid-West, Speer-
straat 9, 1076 KM Amsterdam, tel.
020 - 720389.*

DE GROENE KLAPPER

Voor bewoners-organisaties die zich op "economisch" terrein gaan begeven, bevat de MeMo-uitgave "de groene klapper" - nog afgezien van enkele lezenswaardige artikelen - met name een rijke schat aan adressen-materiaal. Overzichtelijk ingedeeld naar regio's (postcode-distrikten) enerzijds en branches (bedrijfstakken) anderzijds komen o.m. aan de orde: agrarische voedsel-produktie, grafische bedrijven en audio-visuele kommuniekatie, recreatie, bouwnijverheid, gebruiksvoorwerpen en sieraden, energie en verwarming, techniek en transport, dienstverlening en aanverwante organisaties. Het boekje ligt in vele boekhandels en Bruna-kiosken en kost tien gulden.

EXPERIMENTEN VOLKSHUISVESTING

Sinds voorjaar 1982 is door de Staatssecretaris van VROM geïnstalleerd de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting en is deze als zodanig aan het werk. Onlangs werd besloten tot de uitgave van een Nieuwsbulletin, dat enkele malen per jaar zal verschijnen. Van het eerste nummer, tevens jaarverslag 1982, kunnen gratis exemplaren worden aangevraagd bij het werkbureau van de stuurgroep, dat bij het Bouwcentrum in Rotterdam is ondergebracht.

Inlichtingen: Tel. 010 136693

HULPVERLENING AAN WERKLOZEN

In 1981 is onder de Limburgse projecten "Mensen zonder werk" een onderzoek gedaan naar de plaats die de hulpverlening inneemt in de werklozenprojecten. Uit het onderzoek blijkt o.a. dat er relatief weinig hulpvragen aan de medewerkers van werklozenprojecten gesteld worden en dat maar een klein gedeelte van deze vragen van psycho-sociale aard is. De meeste problemen hadden te maken met RWW- en WWV-uitkeringen of met conflicten met de Sociale Dienst of het Arbeidsbureau. Aan de hulpverlening bleek men minder tijd te besteden dan aan overleg en bestuur. De antwoorden die gegeven werden op vragen naar voorstellen tot verbe-

tering, wezen in de richting van informatie over instanties, instellingen en juridische aspecten van de sociale wetgeving. Ook bleken er lakunes te zijn op het gebied van planning, registratie en evaluatie van de hulpverlening.

De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in een brochure van het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Oost Nederland, waarin ook aandacht wordt besteed aan de betekenis en plaats van werk en werkloosheid en de relatie tussen welzijn en werkloosheid.

Hulpverlening aan werklozen, onderzoeksverslag. Te bestellen door f 12,50 over te maken op girorekening 392 53 38 t.n.v. Werkcentrum Opbouwwerk te Sittard, onder vermelding van de titel.

"KIJK OP EUROPESE STADSVERNIEUWING"

In het verlengde van de afgesloten Europese Stadsvernieuwings Campagne heeft de Raad der Europese Gemeenten een tijdschrift uitgebracht om de gewekte belangstelling "blijvend te stimuleren".

Het blad wordt o.m. de spreekbuis van de Permanente Conferentie voor de Europese Stadsvernieuwing. De Nederlands-talige versie richt zich op Vlaanderen en Nederland. Het blad biedt ook mogelijkheid tot discussie over problemen en oplossingen. Onlangs is het eerste nummer uitgekomen.

*Inlichtingen:
Raad der Europese Gemeenten,
Sectie Nederland,
Brusselsestraat 51,
6211 PB Maastricht
Tel. 043 50245*

WE PIKKEN HET NIET LANGER

De Commissie Oriënteringsdagen heeft een verslag gemaakt van de hoorzitting van de vaste kamercommissie voor sociale zaken en werkgelegenheid op 27 januari jl. Om die hoorzitting was in het najaar van 1982 gevraagd door een aantal belangenorganisaties van uitkeringsgerechtigden. Ze wilden gehoord worden over de ministeriële plannen en maatregelen, die zwaar zouden ingrijpen op hun leefsituatie. Helaas vond de hoorzitting pas plaats nádat een groot deel van de plannen al in december '82 door een meerderheid van de kamer werden aanvaard.

Niettemin togen ze eind januari naar Den Haag om kamerleden persoonlijk te confronteren met de onrust- en onlustgevoelens over het gevoerde beleid. En om ze, anders dan met cijfers, een stukje te laten zien van de door hen beleefde dagelijkse werkelijkheid.

Het verslag bevat grotendeels datgene wat tijdens de hoorzitting is gezegd door vertegenwoordigers van werklozen, arbeidsongeschikten en vrouwen in de bijstand. Het is bedoeld als bescheiden bijdrage aan het laten doorlinken in het te voeren sociaal-ekonomische beleid van de dagelijkse ervaringen en gevoelens van uitkeringsgerechtigden.

*Te bestellen bij Cie Oriënteringsdagen,
Nieuwe Gracht 6, 3512 LP Utrecht.
Tel. 030-328557.*

ER IS NOG ZOVEEL TE DOEN

"Ja, de belangen in een wijk liggen vaak verschillend... Ieder probeert zijn eigen straatje schoon te vegen. Maar er is wel begrip voor elkaar aan het groeien. Men beseft steeds meer elkaar nodig te hebben. Omdat gezamenlijk optreden toch beter is."

"Als straks die hulpverleners wegvallen, dan komt al het werk terug op het wijkberaad, een groepje vrijwilligers die dat vele werk niet aankunnen."

"De gemeente of projektstaf kan zelf wel uitnodigingen in de bus doen en bewoners oproepen zich te organiseren, maar mijn ervaring is dat dat niet werkt."

"De dingen samen doen... je wordt je als bewoner bewust van je eigen kracht... Ik probeer de dingen altijd zelf te doen. Maar ik vraag dan wel aan de opbouwwerker: Is het zo goed...?"

"Het opbouwwerk is er altijd ten dienste van de bewoners, niet van zichzelf. Het moet de mensen helpen. Zichzelf weerbaar te maken en daarna moet het zich terugtrekken. Tja, waar ligt de grens?"

"Of het opbouwwerk de bewoners soms problemen aanpraat? Nou, dat kan wel gebeuren. Dat ligt ook aan de mensen zelf. Als de bewoners in een wijk pas beginnen, dan kan dat wel. Maar als die mensen al wat langer meegegaan en het klappen van de zweep kennen, dan kunnen ze tegen zo een opbouwwerker zeggen: nee jongen, je zit er naast."

"De toekomst van het opbouwwerk? O jee, er ligt nog een berg werk."

Citaten uit "Nog zo veel te doen - Hagenaars aan het woord over het opbouwwerk in hun stad. Over heldendaden en prutswork, moedeloosheid en onuitputtelijke energie... Een eerlijk verhaal."

Brochure bedrijfsledengroep buro opbouwwerk, Koninginnegracht 28, 2514 AB Den Haag. Tel. 070-636956.

OVERZICHT AHO HUURDERSORGANISATIES ALKMAAR

De Alkmaarse Huurders Overkoepeling AHO heeft een overzichtelijk boekwerkje uitgebracht, waarin een overzicht gegeven wordt van de 33 huurders-organisaties die begin 1983 aangesloten zijn.

Per organisatie worden steeds aangegeven: het secretariaats-adres, de AHO-kontakt-persoon, werkgebied en aantal woningen, rechtspersoonlijkheid van de organisatie, eigenaar/beheerder van de betreffende woningen, alsmede de belangrijkste activiteiten van de betreffende huurders-organisatie. Het tweede gedeelte van het boekwerkje geeft algemene informatie over de stedelijke AHO-organisatie. Hierin wordt een overzicht gegeven van de rechten en plichten van bij de AHO aangesloten organisaties, samenstelling AHO-bestuur, alsmede de vertegenwoordigende funkties van de AHO. Dat betreft o.m. het Samenwerkingsorgaan Volkshuisvesting Alkmaar - ook wel de gemeenschappelijke regeling volkshuisvesting genoemd - waaraan deel nemen: de Gemeente Alkmaar (4 zetels), de vijf woningbouwverenigingen (5 zetels), Hoogovens (1 zetel), SHAD (1 zetel) en AHO (2 zetels).

Dit samenwerkingsorgaan startte mei j.l. en heeft als belangrijkste taken: * opstellen van een eenduidig toewijzings-systeem (van huurwoningen);

- * bereiken van doelmatige en rechtvaardige woonruimte- en woonlastenverdeling.
  - * adviseren van de overheid over volkshuisvestingszaken in brede zin. Daarnaast is er een vertegenwoordiging in het - op AHO-initiatief gestarte - informele Stedelijk Woonlasen Overleg, dat waarschijnlijk zal worden ingebed in bovengenoemd lichaam.
- De AHO participeert ook in de Stichting beheer centrale antenne inrichtingen.

De AHO kent ook de z.g. Projectgroep Hulp aan Huurders bestaande uit een aantal Alkmaarse instellingen die elk op hun eigen werkterrein met huurproblematiek in aanraking komen, zijnde:

- * de S.W.A. (die tevens de opbouwwerker toelevert die de AHO ondersteunt)
- * Buro voor Rechtshulp
- * Advokaten Kollektief
- * Stichting Dienstverlening Alkmaar/Heilo
- * Stichting Algemeen Maatschappelijk Werk Alkmaar
- * Instituut Sociale Raadslieden.

Het doel van de projectgroep is de bevordering van overleg en samenwerking, de deskundige ondersteuning van het huurderswerk, alsmede het betrekken van de deelnemende instellingen bij de huurders-problematiek. Deze vorm van samenwerking draagt er toe bij dat de Alkmaarse huurdersorganisaties gemakkelijk een beroep kunnen doen op de deelnemende instellingen. Ten slotte zijn er nog enkele stedelijke en projekt-activiteiten vermeld in de brochure.

*Inlichtingen:
AHO, Kees Kwadijk,
Tel. 072 127330*

PROFIEL VAN DE BUURTOPBOUWWERK(ST)ER

Het april-katern van Buut is helemaal gewijd aan het profiel van de buurt-opbouwwerk(st)er. De samenstellers Carla Verhagen, Marinus Kremers, Jan van Etten, Pieter Hoogland en twintig buurtopbouwwerkers vallen met de deur in huis met een anekdote rond de spanning die het vak met zich kan meebrengen.

Eén van de werkers die meedeed aan een aantal werkdagen ter voorbereiding van het katern, werd door buurtbewoners gevraagd wat hij daar in Eindhoven ging doen. "Mijn functie verkennen en uitdiepen", was het antwoord. "Maar wat hebben wij daaraan?", vroegen de bewoners.

De werker wil vaak méér met de bewoners bereiken, dan deze in eerste instantie vragen. Die méérwaarde ligt in: emancipatie en bewustwording, zelfwerkzaamheid, zelforganisatie, democratisering en belangenbehartiging. Het katern gaat in op die spanning tussen buurtopbouwwerker en de bewoners, evenals op de spanning naar overheid en naar het privéleven.

Het katern gaat ook uitgebreid in op de probleemvelden en taken die bij het buurtopbouwwerk horen. En er is na een ochtend praten in de voorbereidingsgroep een indrukwekkende waslijst ontstaan wat er allemaal nodig is aan deskundigheid in dit vak. Het meest essentiële daaruit:

- individuele en groepsgerichte communicatie
- informatie-overdracht en public-relations
- didactisch begeleiden
- het achterhalen wat mensen kunnen en willen en wat je zelf kunt en wilt
- strategisch denken en handelen: de haalbaarheid inschatten
- organisatie-ontwikkeling, met name eenvoudige vormen.

*Informatie bij GAMMA, Projekt Nascholing, Nieuwegracht 4, 3508 SB Utrecht,
Tel. 030-334314.*

DORPSHUIZEN IN DE PROBLEMEN?

De Stichting Opbouw Drenthe heeft een nota uitgebracht "Dorpshuizen, toen en nu! Straks ook nog?". De nota schetst de veelzijdige problematiek, waarmee dorpshuizen (en sociaal kulturele accommodaties in het algemeen) zich gekonfronteerd zien. Tevens wordt een aantal ideeën gegeven welke overheid en partikulier initiatief verder uit kunnen werken tot mogelijke oplossingen.

De nota kost f 5,-, inclusief porto en kan worden besteld bij St. Opbouw Drenthe, mw J. Dekker-Bruins, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen. Tel. 05920-18018.

SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN

In het boekje "Tegen wil en dank", geschreven door Froukje Santing, worden nieuwe opvattingen, kennis en analyse van de achtergronden van seksueel geweld tegen vrouwen beschreven. Het boekje is bedoeld voor mensen die in hun eigen omgeving of in hun beroep te maken krijgen met seksueel geweld. De Stuurgroep Emancipatie (WVC) en de directie Coördinatie Emancipatiebeleid die het boekje hebben uitgebracht, hopen dat het aanleiding kan zijn om met kollega's, in vrouwengroepen, in het vormingswerk, enz. te praten over het probleem seksueel geweld en dat het kan helpen bij een betere opvang van slachtoffers. Met de uitgave wordt ook aangegeven dat de rijksoverheid seksueel geweld als een maatschappelijk probleem erkent. Mede op basis van de resultaten van de in juni vorig jaar gehouden conferentie over dit onderwerp, wordt een samenhangend beleid ontwikkeld, aldus het ministerie WVC.

Het boekje kan schriftelijk worden aangevraagd bij de afdeling voorlichting, ministerie van WVC, postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

SYSTEEM CONTRA MENS IN WELZIJNS- EN GEZONDHEIDSZORG

De vier levensbeschouwelijke organisaties voor maatschappelijk aktiveringswerk in Zeeland hebben eind vorig jaar een studiedag belegd over bovengestand thema. Het verslag van deze dag is opgenomen in een gelijknamig werkboek, waarin mogelijkheden worden aangegeven tot verbetering van zorgsystemen.

In de praktijk blijken zorgsystemen vaak zo zelfstandig te functioneren, dat zij zich zowel keren tegen de dragers ervan, als tegen de mensen die er profijt van zouden moeten hebben. Mogelijkheden tot verbetering liggen in bewustwording, mentaliteitsverandering en vorming van allen die erbij betrokken zijn. In het boek worden praktische aanzetten gegeven tot het konkretiseren van deze mogelijkheden in de hulpverleningsrelatie en de organisatie van het systeem.

Het werkboek kost f 5,-, excl. porto-kosten. Te bestellen bij het Provinciaal Hervormd Kerkcentrum, Postbus 27, 4330 AA Middelburg, tel. 01180-15353.

HET MEDIABELEID

Deze keer in de themarubriek in M.O. een korte beschouwing over de verwikkelingen op mediagebied en dan met name over de plaats en positie van het omroepbestel. Een onderwerp, waarover nota op nota geschreven wordt.

De WRR heeft vorig jaar een balletje opgegooid met de nota 'Samenhangend Mediabeleid'. Ook de Minister van WVC heeft zich niet onbetuigd gelaten. Onlangs is het parlement de concept-medianota aangeboden, een nota waarvan het schijnt dat meerdere, verschillende concepten geproduceerd zijn. Ook de ambtenaren verschillen schijnbaar van mening over dit beladen onderwerp.

Vervolgens doen ook de politieke partijen een duit in het zakje; zo heeft de VVD een geheel eigen visie over het te voeren mediabeleid naar voren gebracht.

De huidige organisatie van de omroep kraakt in zijn voegen dat mag duidelijk zijn.

Nu is het niet te doen - maar ook niet relevant voor dit blad - om alle discussiepunten en controverses in kort bestek uit de doeken te doen. Kort samengevat draait het om de financiering, het beheer en de uitvoering van het bestaande en nieuw ontwikkelde vormen van media-aanbod. Wanneer we ons beperken tot de radio en televisie, hebben naast de ether nu ook de satelliet en de kabel zich als zendmogelijkheid aangediend. In de discussie draait het om de vraag wat voor konsekventies deze nieuw ontwikkelde vormen voor de positie en organisatie van het huidige omroepbestel hebben. Interessant voor het opbouwwerk in deze discussie is de plaats en de mogelijkheden van de lokale en regionale omroep. In deze themarubriek wordt kort aangegeven hoe de lokale en regionale omroep in het roerige mediagebeuren er van afkomen en vervolgens wat de waarde van deze media voor het opbouwwerk kan zijn.

De regionale omroep

Sinds de tweede wereldoorlog bestaan er twee regionale (radio)omroepen (ROZ, RONO), onder de jurisdictie en feitelijke programmatische macht van de omroepen in Hilversum.

In 1974 heeft de Minister van CRM bij wijze van proef experimentele zendmachtigingen verstrekt aan de Stichting Amsterdamse Draadloze Omroep (Stad) en de Stichting Radio Omroep Brabant (SROB). Zeer opvallend daarbij is de onafhankelijkheid van het landelijke omroepbestel van de beide regionale zenders.

Daarmee is het aantal regionale radio-omroepen op vier gekomen.

Feit is dat de regionale omroep zich in een opmerkelijke belangstelling mag verheugen. Inmiddels liggen er elf initiatieven op een zendmachtiging van WVC te wachten. Alleen vermeldenswaard is de opsplitsing van de Regionale omroep Noord (RONO) in drie afzonderlijke regionale omroepen: radio Oost, Noord en Radio Fryslân.

Het gebrek aan daadkracht is tekenend m.b.t. de regionale omroep. Op het Ministerie is men erg terughoudend in het verstrekken van zendmachtigingen.

Vooraf de financiering is een probleem. In de ogen van de WRR moet de regionale omroep betaald worden door de regio zelfs via zgn. opcenten op de omroepbijdrage. Minister Brinkman denkt ook aan de opcenten, maar wil daarnaast Ster-uitzendingen doorgeven via de regionale zenders. Naast de financiering is er ook grote onduidelijkheid over de eisen, waar-

aan een regionale omroep moet voldoen om in aanmerking te komen voor een zendmachtiging.

De Omroepraad heeft in een advies aan de Minister gepleit voor bepalingen die de representativiteit van de zendgemachtigden waarborgen. Daarnaast moet de instelling zonder winstoogmerk regio-gebonden programma's verzorgen ter bevrediging van kulturele en maatschappelijke behoeften. Niet onbelangrijk is voorts de vastlegging welk orgaan het programmabeleid bepaalt en wie daar toezicht op houden.

Al met al bestaat er grote onduidelijkheid over het te voeren regionale radio-omroep beleid. De belangstelling van luisteraars voor de regionale omroep is sterk groeiende, maar in de WRR-nota wordt het nut van een landelijke bedekking met streekradio sterk betwijfeld.

Lokale omroep

Wat betreft de lokale omroep ligt de situatie enigszins gekompliceerder. Naast de radio is hier ook sprake van televisiemogelijkheden, gelet op de intrede van de kabel. Tot nu toe is er sprake geweest van een zestal lokale t.v.-experimenten, waarvan die in de Bijlmer en Deventer het bekendste zijn. Verder zijn in een groot aantal steden en dorpen lokale omroep-activiteiten aan de gang. Ook voor de lokale omroep is nog weinig geregeld. Over de financiering, de vereiste representativiteit in het aanbod, de controle daarop als over de vraag wie programma's mogen toeleveren is nog nauwelijks iets vastgelegd.

Lokale en regionale media en het opbouwwerk

Het huidige overheidsbeleid m.b.t. de media kan gekarakteriseerd worden als een non-decisiebeleid. Een teveel aan gevestigde belangen staat een substantiële wijziging van het omroepbestel in de weg. Desondanks is de internationaal georganiseerde informatie-industrie hard bezig om op tal van terreinen een monopoliepositie te verwerven. Via de satelliet en de kabel is een op de konsument toegesneden aanbod (abonnee-t.v.) mogelijk, die tal van aanbieders kommerciëel zeer aantrekkelijk lijkt.

Ingewijden voorzien een internationalisering van het aanbod met als belangrijkste kenmerken een homogenisering van het aanbod, verdwijning van de relatie informatieverschaffer en publiek en verregaande vermindering van mogelijkheden tot zeggenschap over het aanbod. Deze tendens tot schaalvergroting gaat gepaard - paradoxaal genoeg - met de opkomst van een uiterst pluriform kleinschalig media-aanbod. Bij dit aanbod wordt in tegenstelling tot het grootschalige verkommercialiseerde aanbod, gezocht naar een dialoog met het publiek of bepaalde groepen daaruit. Dit kunnen regio's zijn, maar ook ethniese minderheden. Gelet op de nagenoeg onbepaalde zendtijd is een uiterst gevarieerd specifiek aanbod te verwachten, dit nog eens in de hand gewerkt door de enorm gegroeide mogelijkheden om zelf programma's te maken.

Deze ontwikkeling maakt de vraag aktueel of een emanciperend gebruik van de nieuwe media-vormen mogelijk is. Is het mogelijk die voorwaarden te scheppen, waaronder mensen hun aanpassing aan en interpretatie van de werkelijkheid zelf kunnen organiseren?

Enzensberger stelt dat een emanciperend gebruik afhankelijk is van gedecentraliseerde en kollektieve productieprocessen, een verwisselbaarheid van de zender- en ontvangersrol en een sterke interactie en organisatie van de deelnemers. Vooral het laatste is in zijn ogen belangrijk: zonder een vorm van interactie en organisatie leidt het zender en ontvanger spelen tot niets.

In een informatiemaatschappij waar de toegang tot informatie de belang-

rijkste bron tot stratifikatie geworden is, moet ten aanzien van het emanciperend gebruik uitgegaan worden van datgene wat minimaal niet moet gebeuren (omgekeerd utilisme). Kommunikatiesystemen moeten tenminste niet de onoverzichtelijkheid en complexiteit van het dagelijks leven vergroten. Of, met andere woorden, niet de onmondigheid vergroten. Het opbouwwerk is bij uitstek de werksoort die vanuit bovengenoemd uitgangspunt het werk vorm en inhoud geeft. Het is dan ook bijna een 'must' dat het opbouwwerk zich bezint op de (on)mogelijkheden van lokale en regionale omroep.

Zowel lokaal als regionaal zijn inmiddels de nodige ervaringen opgedaan. In evaluaties van experimenten wordt geconcludeerd dat de verwachtingen van het participierend gebruik niet overtrokken mogen worden, dat het gebruik van nieuwe media afhankelijk blijft van geld en bovenal politieke bewegingsvrijheid en dat een vorm van professionele begeleiding noodzakelijk is. Op basis van deze ervaringen is nog nauwelijks vernieuwend beleid van de grond gekomen. Het lijkt erop dat op dit moment de regionale omroep zich eerder leent voor een emanciperend gebruik dan de lokale omroep. Althans, wat betreft de belangenbehartiging de gemeente eerder een instrument is met een politieke impact dan de lokale t.v. ('georganiseerde' lokale radio ligt navolgens in het verschiet). Een uitzondering hierop vormt wellicht het lokale t.v.-experiment in Deventer. Onder de daar gunstige voorwaarden - politieke speelruimte! - heeft de kabelomroep een belangrijke rol kunnen spelen in het kader van renovatie van de binnenstad.

Maar vooralsnog is lokale t.v. - denk aan de koppeling tussen kabel en video - eerder een medium voor het opdoen van competentie-ervaringen dan dat het zich nu al leent als een effectief belangenbehartigingsinstrument. Aan de eerder vermelde voorwaarden voor een emanciperend gebruik kan voorlopig nog niet voldaan worden. Daarvoor wordt nog te zeer de plaatselijke mogelijkheden beoordeeld en vorm gegeven vanuit de landelijke omroepverwikkelingen.

Nu geldt dat ook voor de regionale radio, maar daar is op dit moment de continuïteit en de noodzakelijke professionele begeleiding meer aanwezig. Veel van de mogelijkheden en de toegestane benutting is afhankelijk van de nu met verve gevoerde media-diskussie.

Naast de pluriformiteit en representativiteit is bovenal de financiering in het geding. Gezien de hechte politieke verankering van het huidige omroepbestel, zullen de marges voor verandering zeer klein zijn. In de nabije toekomst is dan ook niet te verwachten dat het beleid m.b.t. lokale en regionale omroepen wezenlijk zal veranderen. Dat neemt niet weg dat het media-gebeuren voor het opbouwwerk een buitengewoon belangrijk onderwerp zal vormen.

Jur de Haan

Geraadpleegde literatuur:

Bouwstenen voor een mediabeleid; red. Ad Kooyman, Samsom Uitgeverij, Alphen aan de Rijn, 1977.

De audiovisuele revolutie; red. Ad Kooyman, Samsom Uitgeverij, Alphen aan de Rijn, 1980.

TMW-kwartaal 37.1 Media en Welzijnswerk.

De Omroep in de pers; NOS afd. voorlichting.

BETER ALTERNATIEF GROEN, DAN NIETS DOEN

In reactie op een artikel in Binnenlands Bestuur over zelfwerkzaamheid van bewoners in het openbaar groen beticht Wil van de Leur, in MO, nummer 10 ons, de schrijvers van dit artikel, ervan valse pragmatiek te bedrijven. We zijn voorbij gegaan aan het werkgelegenheidsvraagstuk en zouden uitsluitend een 'massage-tip' geven aan "burgers inschakelende" gemeenten. Het "maatschappelijk prijskaartje" ontbreekt, waarmee we bezuinigingsmotief en de wens van bewoners tot meer zeggenschap met een gevaarlijke gemakzucht tot een en hetzelfde verklaard zouden hebben.

Het artikel was niet bedoeld om die aspecten en "andere complicaties" te beschrijven, en we hebben ze dus inderdaad overgeslagen. Er is echter geen sprake van valse pragmatiek en gemakzucht. Door bezuinigingen, maar ook door relatieve areaalvergroting (t.g.v. gezinsverdunding), staat de kwaliteit van de woonomgeving al langer onder druk. Zelfwerkzaamheid kan er in bepaalde gevallen toe bijdragen dit kwaliteitsverlies binnen de perken te houden. Zo komt het voor dat gemeenten, die besloten hebben rozen en bloembakken uit het (intensieve) onderhoud te gooien, aan bewoners vragen of ze het onderhoud over willen nemen om zodoende de voorziening te handhaven. Met een stukje gemeentelijke begeleiding heeft dat meer kans van slagen. Je kan zo'n samenwerkingsvorm afdoen met "veronderstelde belangenovereenstemming" of "bezuinigingsmotief", maar dan ziet het er voor het groen weinig rooskleurig uit: het verdwijnt gewoon of raakt in verval.

En dat in bezuinigingstijd veel gemeenten een samenwerking met bewoners op dit vlak maar lastig en onzeker vinden, toont dat vrijwillig medebeheer niet zo'n makkelijk bezuinigingsmiddel is. De "negatieve effecten" van zelfwerkzaamheid op de reguliere werkgelegenheid nemen we in beschouwing, maar ze liggen niet zo eenduidig als vaak, ook in het artikel van Wil van de Leur, gesuggereerd wordt. In het kort enkele kanttekeningen hierbij. Zelfwerkzaamheid neemt weliswaar een deel van het werk weg, maar dat is, gezien het geldende overschot aan onderhoudswerk, geen reden tot ontslag. De personeelsbezetting wordt bepaald op basis van het beschikbare geld en de totale hoeveelheid werk.

Met zelfwerkzaamheid worden ook voorzieningen gemaakt die anders niet bestaan hadden.

Als zelfwerkzaamheid goed georganiseerd wordt, heeft het zeker een besparend effect. Deels op directe kosten, maar ook op schadeposten voor vernielingen en vervuiling. Als bezuinigingsmiddel is het moeilijker in te calculeren omdat het vrijwillige karakter van zelfwerkzaamheid geen garantie op voorhand kan bieden. Wij beweren dan ook niet dat "bewoners(groepen)" bereid zijn om duurzaam andermans tuintje te wieden". Maar als dat tuintje (en dan ook meer naar eigen wens ingericht) door zelfwerkzaamheid kan blijven bestaan, bereik je meer dan het probleem te reduceren tot de "optiek van de zorgelijk terug-plannende lokale ambtenaar". Zelfwerkzaamheid, ondermeer in het openbaar groen, neemt toe als gevolg van bezuinigingen, ook al mag je als buurt en opbouwwerk hopen dat het niet zo is.

*Namens werkgroep 2000,
Derk van der Laan,
Gerhard Geerken.*

HET WOONWAGENBELEID HEEFT NIET DE PROBLEMEN MAAR DE MENSEN AANGEPAKT

special

De heer H. Verhof is woonwagenbewoner. Hij woont in Luycksgestel, Brabant, op een klein kamp. Hij is altijd al actief geweest om naar sociale en maatschappelijke verbetering voor de woonwagenbewoner te streven. De laatste tijd doet hij dat vooral door voorlichting te geven aan de 'burger', op scholen, voor de plaatselijke Rotary Club, een vereniging van huisvrouwen, het opbouwwerk.

M.O. had een gesprek met hem over de problemen waar woonwagenbewoners mee kampen, het beleid van deconcentratie en decategorisering, en over de zelforganisatie van woonwagenbewoners. Op dit laatste komen we in een volgend nummer van M.O. nog terug in verband met de officiële oprichting van het Landelijk Platform Woonwagenbewoners.

Wat vindt u van de ontwikkeling van grote naar kleine kampen?

Voor de oorlog waren er veel kleine kampen. De mensen hadden hun eigen stekkie, een plaats waar ze hun kost verdienden, een sociale verbondenheid met hun omgeving. Burger en woonwagenbewoner waren aan elkaar gewend, ze begrepen elkaar en aksepteerden elkaar. De woonwagenbewoner kon een boterham verdienen.

Maar het was natuurlijk wel een subcultuur en de overheid heeft altijd geprobeerd om woonwagenbewoners uit hun manier van leven te halen en binnen vakjes te gaan plaatsen. In de oorlog waren er de "heropvoedingskampen" voor woonwagenbewoners. Daarna is het idee van de grote, regionale kampen ontstaan. Die centrale kampen zijn uit de grond gestampt met de bedoeling dat de woonwagenbewoner uit de wagen in het huis zou verdwijnen.

Dat is niet gelukt, het tegenovergestelde is tot stand gekomen. De woonwagenbewoner had grote problemen met de gedwongen standplaats op de regionale kampen. Maar er is een band tot stand gekomen. Meer dan op de kleine kampen zijn er vriendschapsbanden, familiebanden ontstaan, waardoor het regionale kampen beleid een averechtse werking kreeg: de isolatie nam toe, de eigen groep werd steeds hechter, en dat was bedreigend.

Het ministerie van CRM moest toen tot decentralisatie, deconcentratie overgaan, want dan - ze zeiden het zelf in een nota - is recht en orde beter te handhaven en controle beter mogelijk.

Is het niet zo dat het huidige ministerie van WVC niet meer van integratie spreekt, maar van emancipatie?

Ik ben altijd erg gekant geweest tegen het uitgangspunt van integratie, want als ik als Nederlander moet integreren in de Nederlandse samenleving, dan mankeert er wat aan die samenleving. "Een geïntegreerde woonwagenbewoner": dat is toch belachelijk!

Het beleid heeft eigenlijk nooit de problemen aangepakt, maar de mensen aangepakt. Ze zijn niet uitgegaan van een sociale, maatschappelijke verbetering.

Als je die marskramer van twintig jaar terug, de kans had gegeven om op weekmarkten te gaan staan (ontheffingen had gegeven, omdat hij geen lezen en schrijven had geleerd, en een eenvoudig soort boekhouding), dan was een maatschappelijke verbetering tot stand gekomen, natuurlijk gegroeid. Het feit dat die kinderen van die kramer in een woonwagen woonden, was dan een bijkomstigheid geworden. Als marktkramer wordt je niet gediskrimineerd, naar een goeie standwerker komen de mensen graag kijken.

Er had iets tot stand kunnen komen wat voor heel de maatschappij beter was geweest.

Maar nee, je moest een middenstandsdiploma hebben. Woonwageneigenaren kwamen zo vanuit de eerlijke handel in de zwendelhandel. Dat pikt de maatschappij niet en terecht. Maar het leidt er wel toe dat de woonwageneigenaar in ledigheid is terecht gekomen: sommigen gaan met bivaknuten en koevoetje nachtwerk doen.

Is daar de maatschappij nou mee gediend?

Hoe zit het met de werkgelegenheid van dit moment?

Met de milieuwet en de afvalstoffenwet in de hand, willen ze de woonwageneigenaren nu ook uit de sloopbedrijven halen.

We zijn het allemaal al kwijt geraakt: lompen, oud papier en andere zaken waar we als marskramer ons brood mee konden verdienen. Het enige wat overbleef was die autosloperij en ook dat moet opgeheven worden.

De woonwageneigenaren staan ook 100% er achter om wat aan het milieu te doen. We wonen in de natuur, houden van de natuur, maar zoek dan eens uit hoe je de zure regen kunt afschaffen en denk aan de gevaren van de atoombom. En neem grote bedrijven als Hoogovens, DSM, de zinkfabriek. In bijna elke provincie is nu een grote scradder-beweging. Die bedrijven krijgen ontheffing, ze hebben een monopolie, werken met staatssubsidie. Er liggen duizenden auto's opgeslagen.

De wetten worden hypocriet toegepast. Als ze voor iedereen golden, zou je je erin kunnen schikken, met een beetje wrok in je hart. Maar je ziet dat het hier weggepakt wordt en daar weer geplaatst en dan nog met staatskapitaal. Via direkte of indirecte belastingheffing betaal je zo mee aan je eigen ondergang.

Dat mensen de dupe worden van mechanisatie en schaalvergroting, dat geldt natuurlijk niet alleen voor woonwageneigenaren...

Nee, de mechanisatie en automatisering hebben een grote schuld in te lossen. De werkloosheid die we hier hebben, dat ligt niet aan die paar buitenlanders.

Goed, mechanisatie en automatisering moet doorgaan. Als land kun je daar niks tegen doen, dat moet je internationaal bekijken. En ook internationaal moet een verdere mechanisatie en automatisering zeker doorgaan, tot in uiterste perfectie. Maar wel: voor algemeen welzijn en niet voor het welzijn van enkele internationale ondernemingen.

Er ontstaan anders steeds grotere klasseproblemen, die niet meer zijn op te lossen met een gesprek of een demonstratie. Problemen waardoor vandalisme, baldadigheid en criminaliteit toenemen.

In de vorige eeuw gingen de woonwageneigenaren bedelen of trachten met handel en seizoenarbeid toch het gezin in leven te houden. Nu zeggen ze: ik ga niet bedelen, ik haal het wel waar het is. Of de vrouw wordt prostituee. Dat zijn allemaal gevolgen van de beleidsnormen die regeringen er op na houden. En niet alleen hier in Nederland. Kijk naar Amerika, hoe daar de gewone man naar de gaarkeuken moet om z'n prakkie binnen te krijgen.

Het gaat om een betere verdeling van allerlei zaken, die er heus wel zijn, anders dan bij de vorige crisis.

Wat kun je daar als woonwageneigenaar aan doen?

We moeten er op aan dringen dat er een gewoon beleid gevoerd wordt, een eerlijk beleid. De gekozen volksvertegenwoordigers, het parlement heeft een taak en een opdracht om daar wat voor te doen.

Maar wat zie je nou eigenlijk gebeuren? Zo gauw als iemand gekozen vertegenwoordiger is, heeft hij een status aangenomen die ver af staat van het gewone volk.

En op een niveau dichterbij. De woonwagenbewoner krijgt toch veel meer te maken met het beleid van de gemeente?

In principe is dat nog niet zo. De gewone Nederlander of iedereen die in Nederland woont, ook de buitenlander, heeft te maken met de rijks, provinciale en lokale overheid. Voor de woonwagenbewoner bestaat er een vierde bestuurslaag, de woonwagenschappen. Het duurt nog wel een aantal jaren voordat ze die gaan opheffen. Ik vind dat een grove vorm van apartheid.

Als de gemeenteraad de verplichting en bevoegdheid heeft voor de bevolking in zijn gemeente op te komen, dan is dat toch tegelijkertijd voor die mensen die een andere woonvorm hebben gekozen?

De extra gelden van rijkswege voor woonwagenbewoners, hoe worden die besteed?

In '79 of '80 werd zo'n 18 à 19 miljoen uitgegeven aan woonwagenbeleid. "Voor de woonwagenbewoners", zo wordt dat gezegd, maar daar moeten ook de woonwagenschappen van betaald worden.

Met het geld dat je uitgeeft aan de woonwagenschappen en aan het landelijk woonwagenwerk (een apart welzijnsbeleid), met dat geld had je heel veel werk kunnen doen. Je had al die kampen fantastisch mooi kunnen maken, je zou weer vorm kunnen geven aan traditionele bezigheden, enz. Maar nee, je moet beheersen en daar moet je ambtenaren voor hebben en alles wat erbij hoort, lokaties, vergaderruimtes, gebouwen die dikwijls groter zijn dan de gemeentehuizen. Dat kost kapitalen.

Hoe denkt u over categorale voorzieningen. Kunnen die wel weg?

Wat betreft het onderwijs betreft: er zijn zowel op grote, alsook op kleine terreinen nog aparte kampschooltjes. Maar het begint nu wel te komen dat kinderen naar gewone burgerscholen gaan. Daar komt wel begrip voor. Als je het onderwijs alleen maar ziet als leren rekenen en schrijven, dan ben je een slecht pedagoog. Waar het om gaat is het opheffen van het isolement, een maatschappij creëren waar geen barrières meer zijn, waar kinderen met elkaar kunnen opgroeien in vrijheid.

Het welzijnswerk op de kampen wordt beheerst door het landelijk woonwagenwerk en dat werkt eraan mee om het systeem in stand te houden. Als de categorale welzijnsvoorzieningen worden afgeschaft is het gedaan met de directies en besturen, waar het meeste geld naar verdwijnt. Een welzijnswerker die in het veld werkt en goed is, zal ook in het integrale werk gewoon meekunnen. Hij kan gewoon doorgaan bij een andere stichting of instelling met het werk dat hij doet.

De woonwagenbewoner heeft er over het algemeen geen interesse bij of het om categoriaal werk gaat of niet. Het zal hun een zorg zijn, als ze maar ondersteuning krijgen als ze dat nodig hebben.

En als men de mensen maar een zekere vorm van vrijheid laat.

Als je over 10 jaar in elke gemeente een woonwagenkampje hebt, betekent dat dat het afgelopen is met het reizen: je moet een vaste woonplaats hebben.

Is die behoefte om te reizen er nog wel?

Jazeker, maar waar moet je naar toe? Je kan immers niet meer reizen. Er is nog een tekort van 1500 standplaatsen op dit moment. Ook al zou elke gemeente een kamp hebben, zoals de provincies dat voorstaan, dan nog was de zaak niet geregeld. Door de decentralisatie komen er niet méér standplaatsen, het aantal wordt beter verdeeld.

Je zou meer plaatsen moeten hebben, dus de centrale kampen in stand houden en toch in elke gemeente een klein kampje bouwen, met dien verstande dat ook bij elk kampje passanten-plaatsen zijn.

Heel wat woonwagengewoners blijven ook liever op die grote kampen staan. Ze zijn tot de ontdekking gekomen dat je op een nieuw, clean kampje geen papiertje meer mag zien liggen en dat je geen autootje meer kan neerzetten om te verhandelen, te slopen of wat dan ook.

Daar komt bij dat de woonwagengewoners, als ze meewerken aan de decentralisatie, geen vuist meer kunnen maken. Op een groot kamp kan je zeggen: blijf van het sloofterrein af, maar wat kan je op een kampje van 3 of 4 wagens?

Kunnen de woonwagengewoners zich dan niet organiseren? Onlangs is het landelijk platform woonwagengewoners opgericht. En er zitten toch ook woonwagengewoners in de advieskommissie van de woonwagewet?

Als er al een woonwagewet moet zijn, dan moeten er in de advieskommissie mensen zitten die het vertrouwen hebben van de woonwagengewoners, die nauwe contacten hebben met die achterban. Dat er nu zeven woonwagengewoners in die kommissie zitten, zegt op zich niks over de adviezen die worden uitgebracht. Zelf heb ik er ook in gezeten, maar ik ben er uitgestapt omdat ik merkte dat de woonwagengewoners in zo'n kommissie eenvoudig te manipuleren zijn. Ik wilde geen vlag zijn om de lading te dekken. Wat het landelijk platform betreft, dat is eigenlijk van bovenaf begonnen. Het platform heeft twee ton subsidie gekregen en dan zeggen ze: nu hebben we politieke erkenning. Maar wat heb je aan politieke erkenning? De erkenning moet van de woonwagengewoner komen. In Brabant kennen we al zeven jaar een woonwagewet. Indertijd, toen ik in de advieskommissie zat, de kommissie 38, heb ik voorgesteld om in elke provincie op een democratische wijze zo'n woonwagewet tot stand te brengen. Na verloop van tijd zou daar een overkoepelend orgaan uit kunnen groeien. Nu is het iets van bovenaf.

Worden er geen verkiezingen gehouden voor de provinciale platformen?

Nee, dat gaat alleen nog hier in Brabant gebeuren. De verkiezingskrant komt een dezer dagen uit, dan gaan we mensen kiezen in het woonwagewet. Die mensen moeten dan tegelijkertijd gelegenheid krijgen om in de kommissie woonwagewet te gaan zitten of in de kommissie 38, zolang als de woonwagewet nog bestaat.

Ik denk dat je die apartheid vandaag nog niet kunt afschaffen, dan komt de woonwagewet helemaal aan de onderste trap van de maatschappelijke ladder te hangen en maakt hij geen schijn van kans daar ooit nog uit te komen. Ik denk dat je dat langzaam en geleidelijk moet afbouwen, met heel veel verstand en begrip.

Wat verwacht u van de verkiezingen?

Ik verwacht er niet veel van. Eerlijk gezegd, denk ik dat het een fiasko wordt. Maar ja, je moet ooit beginnen. Als je nooit begint, komt er niets tot stand.

Zijn er actieve woonwagengewoners die anderen stimuleren?

In het begin waren die er wel, maar men wordt apatisch op de lange duur. Er wordt niet naar onze stem geluisterd. De overheid gebruikt die informatie die haar gunstig uitkomt. Wat gunstig is voor de woonwagengewoners zelf, wordt terzijde geschoven.

In bijvoorbeeld de stadsvernieuwinggebieden zie je dat bewoners pas echt wat in te brengen hebben, als ze behalve deelname in allerlei commissies, een eigen organisatie hebben waarmee ze een vuist kunnen maken. Misschien kunnen woonwagengewoners daar een voorbeeld aan nemen.

Je moet niet vergeten dat de burger het al vanaf de schoolbanken ingegoten krijgt, het begint al met het verenigingsleven en later met de vakbond ofzo. De woonwagenebewoner heeft altijd als individualist geleefd. Dan is het nog zo dat we een achterstand van drie generaties hebben op het gebied van algemene ontwikkeling. Van politieke vorming hebben we helemaal geen nota. Het gros van de woonwagenebewoners weten niet wat organisatie eigenlijk betekent, hoe je je moet organiseren als platform of als woonwageneberaad. Of hoe je een gezonde organisatie kunt opbouwen zonder relatie naar de overheid. We zouden daarbij steun moeten krijgen van erkende vakbonden. Het FNV bijvoorbeeld zou een handje kunnen toesteken en het welzijns-werk, het opbouwwerk.

U houdt zichzelf eerder met de andere kant bezig. Met voorlichting over de woonwagenebewoner aan de burger, beïnvloeding van de burger.

Ja, ik ben altijd erg actief geweest om naar sociale en maatschappelijke verbetering te streven en ik doe dat door voorlichting te geven, lezingen te houden. Dat begon op een school. Maar er zijn nu ook andere organisaties die me dat vragen. De Rotary Club bijvoorbeeld en een vereniging van huisvrouwen. Ik zie daar wel resultaat van groeien. Op een gegeven moment heb je in Nederland ontzettend veel mensen bereikt die zeggen: daar ligt een stuk werk, daar moeten we wat aan doen. Ik voel me er niet zo toe geroepen om naar de woonwagenebewoner toe te spreken. Dat moeten andere mensen weer doen. Er is een gezegde: vreemde ogen dwingen. Als woonwagenebewoner kun je beter naar de burger toe spreken en andersom.

Als rechtgeaarde mensen zich in willen zetten voor sociale verbeteringen, dan komen die er, en het wederzijds vertrouwen komt dan vanzelfsprekend ook.

Charlotte Krop

WOONWAGEN (WELZIJS) WERK GOED BEKEKEN

Het Werkcentrum Opbouwwerk heeft in de loop van 1981/1982 zes werkdagen georganiseerd voor woonwagene(welzijns)werkers.

Tijdens deze werkdagen zijn de gegevens/vragen/problemen die er op het gebied van de deconcentratie van woonwagenebewoners en de decategorisering van het woonwagene(welzijns)werk liggen, geanalyseerd.

Een beschrijving en interpretatie van de analyses zijn opgenomen in een brochure, die een beeld geeft van wat er zich binnen het Limburgse woonwagene(welzijns)werk afspeelt.

In de konklusie wordt een werkmethode gegeven, die deels antwoord geeft op de speciale vragen die er bij woonwagene(welzijns)werkers leven.

Als hoofdtaak van het woonwagene(welzijns)werk wordt gezien de versterking van de positie van de woonwagenebewoner. Die verbetering zou bereikt kunnen worden via een probleemgerichte aanpak. In de brochure wordt die aanpak - die niet nieuw is, maar enigzins op het woonwagene(welzijns)werk toegespitst - nader uitgewerkt.

De brochure "Woonwagene(welzijns)werk goed bekeken" kan worden besteld door f 15,- over te maken op postgiro 392 53 38 t.n.v. Werkcentrum Opbouwwerk Sittard.

KURSUS VOLKSHUISVESTING VOOR HUURDERS

In de periode januari t/m april 1983 is door Samenlevingsopbouw Roden een cursus Volkshuisvesting georganiseerd voor bestuursleden van huurdersorganisaties, leden van huurdersorganisaties in oprichting en andere belangstellende huurders, die in hun buurt of dorp initiatieven (willen) ontplooiën tot belangenbehartiging van huurders.

Waarom een cursus Volkshuisvesting?

Samenlevingsopbouw Roden is reeds enkele jaren betrokken bij de oprichting en ondersteuning van (kleinschalige) huurdersorganisaties in de gemeente Roden. Deze huurdersorganisaties zijn - zeker in de beginfase - met name gericht op beter onderhoud/verbetering van de huurwoningen. Overdracht van de noodzakelijke kennis en informatie over Volkshuisvesting gebeurt per organisatie, maar komt dikwijls in de knel omdat de organisaties met name taakgericht bezig zijn. Steeds vaker werden we dan ook gekonfronteerd met de vraag om "scholing" in volkshuisvestingszaken, noodzakelijk om als huurdersorganisatie goed en zelfstandig te kunnen functioneren. Bovendien, nu er steeds meer huurdersorganisaties ontstaan, lijkt een gezamenlijke aanpak van de problemen, maar ook van "scholing" gewenst. Tenslotte blijkt, dat de huurdersorganisaties zich ook meer willen gaan richten op het beleid van de woningbouwvereniging en de beïnvloeding daarvan. Onderkend wordt, dat je ook dat beter gezamenlijk kunt doen.

Doel van de cursus.

- Vergroting van kennis en vaardigheden, zodat (bestuurs)leden in hun organisatie beter kunnen functioneren.
- Een aanzet geven tot een analyse van de Rodense situatie op basis van de ervaringen van huurders; het inventariseren van de belangrijkste knelpunten daarin en het zodanig beïnvloeden van het beleid van de woningbouwvereniging, dat deze knelpunten opgeheven worden.
- Het komen tot een samenwerkingsverband (federatie) tussen de bestaande huurdersorganisaties en het stimuleren van de oprichting van deze organisaties in de buurten waar ze nog niet zijn.

Het aksent van de cursus lag op het eerste punt. Tot de andere genoemde punten is een aanzet gegeven. De cursus nam 9 avonden in beslag.

De leiding van de cursus was in handen van Gerard Smeets en Ben Plat, medewerkers van Samenlevingsopbouw Roden. Afhankelijk van de onderwerpen leverden medewerkers van diverse instanties met deskundigheid over de betreffende onderwerpen een bijdrage aan de cursus.

Die instanties waren:

- De Algemene Woningbouwvereniging Roden.
- Afdeling V.R.O. van de gemeente Roden.
- Nationale Woningraad.
- Nederlands Verbond van Huurdersorganisaties.
- Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (Drenthe).
- Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland.

Met deze instanties is dan ook vooraf overleg geweest over de programma-opzet.

In de cursus kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Algemene informatie over de Volkshuisvesting.
- De Woningbouwcorporatie.
- Huur en andere woonlasten.

- Onderhoud, renovatie, isolatie.
- Bewonersorganisaties.
- De relatie tussen huurders(organisaties), de woningbouwvereniging en de gemeente.

In het kader van dit laatste onderwerp vond een "konfrontatie" plaats tussen de huurdersorganisaties en de woningbouwvereniging/gemeente aan de hand van voorbereide vragen, stellingen en knelpunten. In deze twee avonden stond beïnvloeding van het beleid centraal.

Behalve het feit, dat de deelnemers de noodzakelijke kennis en vaardigheden hebben opgedaan, heeft de cursus geleid tot een samenwerkingsverband tussen de diverse huurdersorganisaties en de afspraak dat een kleine groep zich specifiek zal bezighouden met beïnvloeding van beleid en organisatie van de woningbouwvereniging en gemeente.

Met name gericht op:

- een beter onderhoudsbeleid/klachtenbehandeling.
- meer inspraak en betere voorlichting rond isolatie- en groot onderhoudsplannen.
- een demokratieser functioneren van de organisatie.

Van de cursusavonden wordt een cursusboek gemaakt, bestaande uit:

- Korte inleidingen/beschrijvingen over de onderwerpen die aan de orde gesteld zijn.
- Een weerslag van de belangrijkste discussies, en de konklusies over de onderwerpen.
- Een beschrijving van de toegepaste werkwijze.

Dit cursusboek zal in augustus gereed zijn en is ook voor derden beschikbaar.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met Samenlevingsopbouw Roden, tel. 05908 - 13822. Vragen naar Ben Plat.

OPLEIDEN VOOR OPBOUWWERK

In september a.s. start weer de part-time opleiding opbouwwerk te Den Haag. De opleiding is bedoeld voor mensen die al actief zijn in hun buurt of eigen organisatie. De dagelijkse praktijk van de studenten vormen het uitgangspunt voor de lessen, op die wijze wordt het leren in de praktijk gekoppeld aan het leren in de opleiding.

De opleiding in Den Haag is nog steeds de enige HBO-opleiding opbouwwerk in Nederland voor mensen die beroepsmatig of vrijwillig werk en scholing willen combineren.

De opleiding duurt vier jaar, één dag per week. De studenten kunnen bijv. bejaarden zijn, actief binnen de bejaardenbond, of jongeren vanaf 23 jaar, die actief zijn in de strijd voor werkgelegenheid. Ook mensen die werkzaam zijn op andere terreinen dan het specifieke welzijn (bijv. gezondheidszorg, vakbonden, het overheidsapparaat) kunnen worden toegelaten, voor zover er sprake is van een praktijksituatie waarin opbouwwerk als methodiek kan worden toegepast.

De formele toelatingseisen zijn: niet jonger dan 23 jaar en in het bezit van HAVO of MBO-diploma. Degenen die niet aan die eisen voldoen, kunnen een toelatingsexamen doen, dat geen onoverkomelijke drempel hoeft te zijn. Voor mensen van 35 jaar en ouder is sinds kort de vorm van een toelatingsgesprek gekozen.

Het beleids- en leerplan kan worden aangevraagd bij de P.T.O.-Opbouwwerk, Den Haag. Tel. 070-476516.

INFORMATIE

- Opbouwwerk-beraad 1-2 ; 2-18
- Kleine pers en kleine democratie in Capelle 1-7
- Nieuwe ontwikkelingen op Allardsoog, regionaal opbouwwerk 1-8
- Commentaar op VNG-model Welzijn 1-17
- Werkplan opbouwwerk Nieuwegein 1-18
- Actualisering kaart opbouwwerk n.a.v. NIMO-konferentie werkgelegenheid 1-19
- Ondersteuning van basisgroepen (door Werkgroep 2000 en NCDH) 1-23
- Buurtkrantcursus 1-24
- Wie het kleine niet eert... leefbaarheid kleine dorpen 2-5
- Vakbeurs sociale woningbouw, verslag 2-7
- Checklist WONN als richtsnoer bij beschrijven van opbouwwerk-projects 2-34
- Video-productie "Ik heb geen werk meer lopen" 2-35
- Evaluatie r.b.r./s.c.w., brief Platform 2-38
- Insluiten blijkt inluizen, brief Platform over insluiting r.b.r. demokr. planning 3-3
- Gemeenteraad van Tilburg geeft fiat aan ombouw SCOT 3-5
- Beroepsgerichte opleidingen voor volwassenen 3-7
- Binnengemeentelijke decentralisatie Rotterdam 3-14
- Amsterdam 3-15
- Slechte positie minderheden op arbeidsmarkt 3-18
- Praktijk van alledag maakt (her)waardering opbouwwerk noodzakelijk, brief Beraadsgroep Opbouwwerk 3-19
- Kollektieve hypotheek 3-20
- PGEM stelt konsumentenraden in 3-20
- Subsidie voor experimentele kunst 3-21
- Gemeentelijke financiën 4-3
- Belastingwinkel in wijkgebouw 4-3
- Beleidsnota samenlevingsopbouw van de Vlaamse cultuur-minister Poma 4-5
- Videoband over belangen werklozen 4-29
- PAO-kursussen welzijnsbeleid 4-30
- Transferpunt aan Erasmus-universiteit 4-37
- Stuurgroep Experimenten Volkshuisvest. 4-39
- Stedelijk welzijnsplan Rotterdam 6-14
- Sociaal studiebeurzenprogramma Raad van Europa 6-15
- Video-productie Huisvesting 1 + 2 6-23

OPINIE

- Reactie NIMO op gemeenschapstakenplan 2-16
- Narcis(me) te rade bij econoom, over een interview met prof.dr. Heertje 3-12
- Stadsvernieuwingminister Nypels 3-13
- Welzijnsbladen onder de loupe 3-13
- Politici aan het woord:
"Opbouwwerk ook decentraliseren?", door VVD-kamerlid Loek Hermans 3-39
- "Hoe zacht is het opbouwwerk?", door PvdA-kamerlid Wilfried de Pree 4-9
- Solidariteit moet worden teruggebracht in samenleving 4-36
- De parabel van het wasmiddel: Hans Ferrée over de product-life-cycle 6-28
- Samenhangen, over tegenstellingen in de Haagse stationsbuurt 6-28

WERK IN UITVOERING

- Opbouwwerk minderheden in Friesland 2-15
- Experimentele financiering voor de verbetering van naoorlogse woningen in wijk In Leeuwarden 3-35
- Woonwagencampen van klein naar groot naar weer klein 4-13
- Rijdende postkantoren kunnen het kleine dorpenbeleid in de wielen rijden, actie tegen PTT-plannen 6-16
- Project mensen zonder werk, opbouwwerk Rosmalen 6-17

VRIJE PAGINA

- Achterhuis forever 1-9
- "Census"-kiesrecht? Over de wegblijfscore bij de Statenverkiezingen 1-10
- Bewoners-deskundigen stadsvernieuwing 1-10
- Open brief aan de minister van CRM 2-9
- Politiek Den Haag is van de samenleving vervreemd geraakt; prof.dr. Ph. Idenburg over de ontmanteling van voorzieningen 3-9
- Garanties nodig voor ondersteuning bewonersinitiatieven in volkshuisvestings- en stadsvernieuwingzaken 4-10
- Problemen subsidiëring regionaal opbouwwerk 4-11
- Het algemeen sociaal-cultureel beleid 4-11
- Enkele vraagtekens bij CRM-beleid rond jeugdwerkplan 4-12
- Buitenlanders nauwelijks actief in wijkorganisaties 6-11

BEWONERSORGANISATIE

- Voorzitter wijkgemeenschap Rotterdam: bezuinig de deelgemeenten weg 1-11
- Woningverbetering en werkgelegenheid 1-13
- Visnet-principe in de stadsvernieuwing 1-13
- Slopen nee: behoud wijk C 1-14
- Bewonersreacties op TV-dokumentaire over Haagse Molenwijk 2-23
- Bothovenaren willen buurt beheren 3-7
- Bewonersorganisatie lichamelijk gehandicapten 3-22
- Bewonersvereniging project Mens en milieuvriendelijk wonen en werken 4-21
- Acties tegen stijgende woonlasten 4-22
- Economische initiatieven bewonersorg. 4-23
- Fries dorp in overleg over eigen energievoorziening 4-23
- Reactie op onderwijsvoorrangnota door Scheveningse oudercommissie 6-21
- Spaarndammerbuurt kwaad over uitwijzing Marokkaanse buurtbewoner 6-22

THEMANUMMER

- Samenwerkende bewonersorganisaties in de stadsvernieuwing; deel één. Bijdragen uit 10 steden, vragen aan politici, artikelen over woonlasten, bewonersondersteuning en over vrouwen in de wijk nummer 5
- Vervolg op themanummer: beantwoording vragen door Erwin Nypels 6-29

WERKVERBANDEN

- Mededelingen opbouwwerk bij het nul-nummer abonnementen 1983 4-37
- WAO/AAW relaties verbeteren regionale platformen informmarkt gehandikapt en Fries wao-beraad 4-15; 6-15
- Lokale werkgelegenheid experimenten 1-29
- eerste ontwikkelingsproject Nijmegen subsidie voor projecten studiebijeenkomst met gemeente-ambtenaren 6-26
- Onderwijsstimulering werkverband in voorbereiding brief aan gest. overleg s.c.w. studiedag 3-26; 4-31
- inspraak rond onderwijsvoorrrangnota - Verkeersveiligheid bundel bewonerservaringen - Informatienetwerken proef-project automatisering 6-26
- Oprichtingsvergadering Platform Opbouwwerk 4-7; 6-24
- Werkbijeenkomsten versterking lokaal opbouwwerk 4-31
- Inschrijving samenwerkingsverbanden 6-27

ONDERZOEK EN STUDIE

- Opbouwwerk, welzijnsplanning en bezuiniging (enquête Nimo) 1-3
- Verzamelplaats opbouwwerk 1-4
- Inkomen en rondkomen; onderzoek SCP 1-5
- Onderzoeksrapportages welzijnsplanning 2-19
- De representatieve elite; het effect van selectieve deelname aan inspraak - Woon-milieu en woon-gedrag - Nieuwe vormen van woningbeheer - Output-indicatoren, over meeteenheden ter verhelding handelen welzijnsinstelling - Gemeenten misbruiken planologische adviesburo's, scriptie 3-31
- Macht en ruimte, onderzoek naar strijd tussen gemeente en grootwinkelbedrijf 3-32
- Huisvesting kulturele minderheden 3-36
- Opbouwwerk, sociale planning en lokaal welzijnsbeleid 4-18
- Ideologie, bezuinigingen en verzet, bespreking WRR-rapport 4-33
- Behoeftte aan opbouwwerk-ondersteuning bij participatie 4-34
- Dienstverlenend onderzoek t.b.v. opbouwwerk-processen 4-35
- Opbouwwerk-trends '83, onderzoek Nimo 6-3
- Onderzoek naar behandeling wao-ers 6-13
- Wijkraden in Nederland, studie naar wijk-raden als instrument van bewoners 6-19

TIJDSCRIFT-THEMA

- Konflikten in organisaties 1-15
- Bezuinigen: een nieuw soort gemeente-beleid? 2-12
- Privatisering van gemeentelijke diensten en bedrijven 3-27
- De "Reagonomics" van de kwartaire sektor; analyse alternatieve financierings-vormen en enquête bedrijfsleven 4-25

BIJEEENKOMSTEN

- Opbouwwerk in de jaren '80, verslag 1-14
- Leren in opbouwwerk 1-20; 2-36; 4-42
- Vrouwen en opbouwwerk, NOW 1-22; 2-3
- Opbouwwerk in het noorden, conf.boek 1-24
- Vrouwen in opbouwwerk, WESON 1-30
- Beleidsbeïnvloeding volkshuisvesting, verslag 1-30; 2-36
- Werkplaats bewonerexperimenten 2-18
- Opbouwwerk en kadervorming 2-18
- Versterkt de democratie, verslag 2-35
- Macht en invloed 3-25
- Onderwijsstimulering 3-26; 4-31
- Plaatselijk opbouwwerk 3-26
- Opbouwwerk, methodiek en emancipatie, verslagboek 3-34
- Oprichtingsvergadering Platform 4-7; 6-24
- Schep je eigen werk 4-7
- Vrouwen en werkgelegenheid 4-7
- Adviesgroepen volkshuisvesting en stuurgroepen 1 + 2 4-8; 6-31
- WAO-congres, verslagboek 4-19
- Opbouwwerk en gezondheidszorg 4-30
- Int.conf. social welfare, inl. Jan Pronk 4-38
- Herwaardering van welzijnsbeleid 4-41
- Ervaringsleren, vrouwen en wonen 6-31

PUBLIKATIES

- Bewonersaktie rond verkeersveiligheid 1-4
- Lokaal opbouwwerk 1-16; 4-34
- Alleen is niks, samen sterk; over de beweging van wao-ers 1-17
- Sudergoa, 25 jr in de slag voor dorpen 1-17
- Huis in eigen hand, Katernen 2000 1-18
- Strijd om de community, Marge 1-19; 4-18
- Tien jaar een vuist tegen sloop 1-21
- Werk voor mensen en niet voor winst 1-24
- Armoede en arbeidsdwang 2-11
- Bewonerservaringen met verkeersprobl. 2-14
- Jaarverslag Gemeenschapstr. Heemskerk 2-35
- Literatuurlijst volkshuisvesting 2-37
- Leren in opbouwwerk 2-37; 4-42; 6-20
- Publikaties WOZON 2-39
- Toekomst-notitie Groninger opbouwwerk 3-4
- Opbouwwerk Alkmaar '80/'82 3-5
- Literatuurlijst kleine kernen 3-21
- Vrouwenopbouwwerk in Noord-Holland 3-21
- Opbouwwerk in de praktijk 3-33; 4-18
- Lokale economie beweging Nijmegen 3-33
- Snelheid remmen 3-34
- De Brullende Muis 3-39
- Natuur in de stedelijke omgeving 4-4
- Welzijnsplanning, het kan nog (beter) 4-17
- Hergebruik schoolgebouwen 4-20
- Blad Stimulans houdt voorlopig op 4-20
- Lijnen naar volwassen leren 4-20
- Gebruiksaanwijzing, Opbouwwerk Eindh. 4-29
- Voorbeeldproject Dapperbuurt, verslag 4-32
- Leidraad zelf beginnen 4-40
- Publikaties over leerprocessen voor bewonersgroepen 4-41
- Zes onderwijs en opbouwwerk, verslag 6-18
- Juridische aspecten stichting/vereniging 6-30
- Jaarverslag Opbouworgaan Nrd-Brabant 6-33
- Beleidsprogramma NCIV 6-34
- Recreatief medegebruik 6-34
- Eerst praten, dan plannen; nota Platform Buitenlanders 6-35

DES

is een mededelingenblad voor het opbouwwerk.

M.O. verschijnt tenminste acht maal per jaar; zes gewone en 2 à 4
themanummers. Een abonnement kost S 25,-. Bij méér- abonnementen
reduktie op aanvraag. Losse nummers S 3,50 excl. portokosten.

Prins Mauritslaan 26
2582 LS Den Haag
070-521354

Samenstellers: Greet Hettinga, Charlotte
Krop, Wil v. d. Leur, Maarten Snel

HSA001000011

11

Tijdschriften MC